

სსიპ ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტი

ბიზნესის ადმინისტრირების, მენეჯმენტის და მარკეტინგის დეპარტამენტი

ირაკლი ბერიძე

მდგრადი მუნიციპალური განვითარების სტრატეგია - სარესურსო
პოტენციალის რაციონალური გამოყენება, ეფექტური მექანიზმები

(ნაშრომი წარდგენილია ბიზნესის ადმინისტრირების დოქტორის აკადემიური
ხარისხის მოსაპოვებლად)

ავტორეფერატი

ბათუმი-2022

სადისერტაციო ნაშრომი შესრულებულია ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის ბიზნესის ადმინისტრირების, მენეჯმენტისა და მარკეტინგის დარგობრივ დეპარტამენტში

სამეცნიერო ხელმძღვანელი: **რეზო მანველიძე**
ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი,
ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი

უცხოელი შემფასებელი: **ჰანნა ობიხოდ**
კიევის ეკონომიკის ნაციონალური უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი;
უკრაინის მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის გარემოსდაცვითი ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების ინსტიტუტის დირექტორის მოადგილე.

შემფასებლები: **ვახტანგ ჭარაია**
ეკონომიკის დოქტორი, ბიზნესისა და ტექნოლოგიების უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი.

ირაკლი მანველიძე
საჯარო მმართველობის დოქტორი, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი.

ია მესხიძე
ბიზნესისა და მართვის დოქტორი, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი.

სადისერტაციო ნაშრომის დაცვა შედგება 2022 წლის 18 თებერვალს 12:00 საათზე, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის სადისერტაციო საბჭოს მიერ შექმნილ სადისერტაციო კომისიის სხდომაზე. მისამართი: ქ. ბათუმი, ნინოშვილის ქ. №35, 6010; აუდ. 430;

სადისერტაციო ნაშრომის გაცნობა შესაძლებელია, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის, ილია ჭავჭავაძის სახელობის ბიბლიოთეკასა და ვებ გვერდზე www.bsu.edu.ge

სადისერტაციო საბჭოს მდივანი:

ლეილა ცეცხლაძე - ბიზნესის მართვის დოქტორი, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასისტენტ-პროფესორი.

შესავალი

თემის აქტუალურობა. ეროვნული ეკონომიკის, ბიზნესის, მუნიციპალიტეტებისა და რეგიონების დაჩქარებული განვითარების საქმეში შექმნილი რეალობა თვალსაჩინოს ხდის ეკონომიკის ტრანსფორმაციის აუცილებლობას და მასში რეგიონული ეკონომიკის როლის მნიშვნელოვან ზრდას.

რეგიონული ეკონომიკის რეკონსტრუქციისათვის, პირველ რიგში, საჭიროა მმართველობითი დეცენტრალიზაცია, ასევე ცენტრსა და რეგიონებს შორის კომპეტენციათა მკვეთრი გამიჯვნა და საბიუჯეტო დამოუკიდებლობის მნიშვნელოვანი ზრდა.

თანამედროვე მსოფლიოში მიმდინარე ეკონომიკური პროცესები რეგიონებს ახალი რეალობის წინაშე აყენებს, ამ შემთხვევაში კიდევ უფრო იზრდება ცენტრალური ხელისუფლების ვალდებულება, რათა სწრაფად მოხდეს რეგიონების ეკონომიკის დივერსიფიკაცია და მათში არსებული ბუნებრივი, ფინანსური, ინტელექტუალური და საწარმოო რესურსების შესაბამისი სტრატეგიის შემუშავება. სწორედ ეკონომიკის მდგრადი განვითარების პირობებში იქმნება ეროვნული ბიზნესის განვითარების ხელშემწყობი ღონისძიებების გატარების შესაძლებლობები.

საქართველოს ევროკავშირთან ასოცირების პროცესში, მსოფლიო პანდემიის ფონზე, დიდი მნიშვნელობა ენიჭება რეგიონების სპეციფიკის, ინტერესების და სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის თავისებურებების გათვალისწინებას.

სწორედ მსოფლიო ეკონომიკაში არსებული ატიპიური კრიზისის პირობებში საქართველოს რეგიონებში მნიშვნელოვნად გაუარესდა ისეთი მაკროეკონომიკური პარამეტრები, როგორებიცაა: უმუშევრობა, ინფლაცია, სიღარიბე, წარმოებული რეგიონული პროდუქტის მოცულობა, მოქალაქეების სოციალური მდგომარეობა.

არსებული პრობლემების გადაჭრისათვის აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში, მის მუნიციპალიტეტებში საჭიროა კომპლექსური მდგრადი მუნიციპალური სტრატეგიის შემუშავება, რომელიც უზრუნველყოფს არსებული რესურსული პოტენციალის ამოქმედებას და რეგიონში მცხოვრები მოქალაქეების სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის სწრაფ გაუმჯობესებას. აღნიშნულის აქტუალურობას ზრდის ისიც, რომ შემუშავებული ცალკეული ფრაგმენტული სტრატეგიები არაეფექტურია, კვლავ მძიმეა საინვესტიციო კლიმატი, შემცირებულია

ბიზნესაქტივობა, სათანადო ყურადღება არ ექცევა რეგიონების საექსპორტო პოტენციალს, იზრდება სიღარიბის მაჩვენებელი და სხვა.

რეგიონებში ჯერ კიდევ სრულყოფილად და კომპლექსურად, არ არის გამოყენებული მუნიციპალიტეტებში არსებული ბუნებრივი, ადამიანური და ინტელექტუალური პოტენციალი. არ ხდება მიმდინარე და მოსალოდნელი ეკონომიკური პროცესების რისკების შესწავლა და შეფასება; ეკონომიკური მნიშვნელობის საკითხების გადაწყვეტის მცდელობა წარმოებს სპონტანურად, ადგილობრივი მმართველობის ფუნქციისა და შესაძლებლობების გაუთვალისწინებლად. მიგვაჩნია, რომ აუცილებელია მუნიციპალიტეტებში მათი კომპეტენციებიდან გამომდინარე შემუშავებულ იქნეს ისეთი საკანონმდებლო ბაზა, რომელიც მაქსიმალურად შეუწყობს ხელს ადგილობრივი ეკონომიკის, ბიზნესის სწრაფ განვითარებას, გააუმჯობესებს საინვესტიციო მიმზიდველობას, გაზრდის შექმნილი დამატებული ღირებულების მოცულობას, უზრუნველყოფს დასაქმებული პირების რეალური შემოსავლის ზრდას და მთლიანობაში მოქალაქეების კეთილდღეობის სისტემატურ ზრდაზე იქნება ორიენტირებული.

წარმოდგენილი თემის აქტუალურობას ზრდის ასევე ის, რომ საქართველო ასრულებს ევროკავშირთან „ასოცირების ხელშეკრულებას“, რაც მნიშვნელოვან ვალდებულებას აკისრებს ქვეყნის ხელისუფლებას, რეგიონული და მუნიციპალიტეტის დონეებზე მდგრადი ეკონომიკური პოლიტიკის გატარებასთან დაკავშირებით. აღნიშნული პრობლემა ხაზგასმულია აშშ-ს სახელმწიფო დეპარტამენტის 2021 წლის ანგარიშში, „მსოფლიოში საინვესტიციო გარემოს შესახებ“, სადაც საქართველოში საინვესტიციო გარემოს ერთ-ერთ გამოწვევად მიჩნეულია მუნიციპალურ დონეზე მიღებული გადაწყვეტილებების არაეფექტურობა და დეცენტრალიზაციის დაბალი დონე.

კვლევის ობიექტია მდგრადი მუნიციპალური განვითარების სტრატეგიის შემუშავება, ხოლო კვლევის საგანია აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის შესწავლა, როგორც რეგიონის განვითარების აუცილებელი წინაპირობა.

კვლევის აქტუალურობიდან გამომდინარე **კვლევის მიზანია** აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მუნიციპალიტეტების სპეციფიკის, თავისებურებების და

მახასიათებლების განსაზღვრა, რომლის საფუძველზეც უნდა მოხდეს მდგრადი მუნიციპალური სტრატეგიის და სარესურსო პოტენციალის რაციონალური გამოყენების ეფექტური მექანიზმების შემუშავება. კვლევის მიზნიდან გამომდინარე **კვლევის ამოცანებია:**

- აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სოციალურ-ეკონომიკური სისტემის და მდგრადი მუნიციპალური განვითარების თეორიულ-მეთოდოლოგიური მიდგომების შესწავლა;
- რეგიონის ეკონომიკური მდგომარეობის და რესურსული პოტენციალის შესწავლა;
- რეგიონში მეწარმეობის, განსაკუთრებით მცირე და საშუალო ბიზნესის კუთხით არსებული მდგომარეობის შესწავლა;
- აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მაგალითზე რეგიონებში არსებული მდიდარი ეკონომიკური და სარესურსო პოტენციალის, სასურსათო უსაფრთხოების ტენდენციების და გამოწვევების შესწავლა;
- აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მუნიციპალიტეტების მდგრადი ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიის ძირითადი მიმართულებების შემუშავება;
- აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მუნიციპალიტეტების ბიზნესის ორგანიზებისა და მართვის გაუმჯობესების მექანიზმების შემუშავება.

კვლევის თეორიულ-მეთოდოლოგიური ბაზა

კვლევის თეორიულ-მეთოდოლოგიურ ბაზას წარმოადგენს საქართველოს მთავრობის და პარლამენტის, აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მინისტრთა საბჭოსა და უმაღლესი საბჭოს მიერ მიღებული ოფიციალური დოკუმენტები. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემები ქვეყნის და რეგიონის მაკროეკონომიკური მდგომარეობის განმსაზღვრელი კრიტერიუმების შესახებ. კომერციული სტრუქტურების, ცალკეული ბიზნესსუბიექტების ანგარიშები.

კვლევის მეთოდოლოგია

დასახული მიზნებისა და ამოცანების გათვალისწინებით აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სპეციფიკის, რეგიონული ეკონომიკის დივერსიფიკაციის და ბიზნესის ხელშეწყობის მიზნით გასატარებელ ღონისძიებებთან დაკავშირებით სადისერტაციო ნაშრომში გამოყენებულია კვლევის თანამედროვე მეთოდები,

კერძოდ: სტატისტიკური, სტრუქტურული, მონაცემთა ანალიზის, მონოგრაფიული კვლევის და სხვა მეთოდები.

პრობლემის კვლევის მდგომარეობა თანამედროვე მეცნიერებაში

თანამედროვე ეტაპზე მდგრადი მუნიციპალური განვითარების და სარესურსო პოტენციალის ეფექტურ გამოყენებასთან დაკავშირებით არსებული პრობლემების შესახებ კვლევები განხორციელებული აქვთ ქართველ მეცნიერებს: ლ. პაპავას, ე. ბარათაშვილს, რ. მანველიძეს, ნ. ჩიხლაძეს, ნ. ორჯონიკიძეს, მ. კვარაცხელიას, ბ. ალადაშვილს, ი. მესხიას, ე. გველესიანს, ნ. გრძელიშვილს, ვ. ლლონტს, რ. აბესაძეს, დ. მოურავიძეს, გ. ჩუბინიძეს, ბ. ჭიჭინაძეს და სხვებს. ქვეყნის და რეგიონულ დონეზე მუნიციპალური ეკონომიკის მდგრადი განვითარების მიმართულებით არსებობს უცხოელი მეცნიერების: A. Sullivan, G. Gapone, A. Esanov, J. Wagner, R. Ramcharan, M. Porter, J. Budvil, A. Miurdar, J. Commonce, T. Parson და სხვების კვლევები.

წარმოდგენილი მეცნიერების მიერ განხორციელებულ კვლევებში მოცემულია არსებული პრობლემები და გარკვეული ხედვები მათ გადასაჭრელად, რაც ჩვენ გვადლევს საშუალებას, რომ კიდევ უფრო საფუძვლიანად შევისწავლოთ აღნიშნული საკითხი და თანამედროვე რეალობის გათვალისწინებით წარმოვადგინოთ პრობლემის გადაჭრის მექანიზმები. აღსანიშნავია ასევე ისიც, რომ მოულოდნელმა მსოფლიო პანდემიამ, მსოფლიოში განვითარებულმა ნეგატიურმა პროცესებმა დღის წესრიგში დააყენა ქვეყნების და მათი რეგიონების ისეთი მდგრადი მუნიციპალური ეკონომიკის სტრატეგიების შემუშავება, რაც გახდება საფუძველი რეგიონის სტაბილური ეკონომიკური და პოლიტიკური განვითარებისა. სწორედ მდგრადმა ეკონომიკურმა განვითარებამ უნდა უზრუნველყოს რეგიონის ბიზნესგარემოს, საინვესტიციო კლიმატის, დემოგრაფიული მდგომარეობის, სურსათის უვნებლობის და ეკონომიკის რეალური დარგების განვითარება.

წარმოდგენილი კვლევა, ვფიქრობთ, სიახლეს წარმოადგენს საქართველოს მდგრადი მუნიციპალური განვითარების სტრატეგიის შემუშავების მიმართულებით.

ძირითადი სამეცნიერო სიახლეები

- შესწავლილია აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების თავისებურებები და ძირითადი კრიტერიუმები;

- წარმოდგენილია შესაბამისი ხედვები ცენტრალურ, რეგიონულ და მუნიციპალურ დონეზე მდგრადი განვითარების ძირითადი მიმართულებების და ბიზნესის დაჩქარებული განვითარების შესახებ;
- განსაზღვრულია რეგიონის მუნიციპალიტეტების მდგრადი განვითარების პრობლემურობის არსი და მოცემულია სარესურსო პოტენციალის რაციონალური გამოყენების ეფექტურობის მექანიზმები;
- შესწავლილია სარესურსო პოტენციალის როლი რეგიონის განვითარებაში;
- გამოვლენილია რეგიონის მდგრადი მუნიციპალური სტრატეგიის მახასიათებლები. მათ შორის: ეკონომიკის ტრადიციული და ინოვაციური დარგები, მუნიციპალიტეტებში პროფესიული მუშახელის სტრუქტურა, რეგიონის მზარდი სამეცნიერო პოტენციალი, მდიდარი ბუნებრივი პოტენციალი და აგროსექტორის განვითარების შესაძლებლობები. მუნიციპალიტეტების მდიდარი ტურისტული და საინვესტიციო პოტენციალი, მუნიციპალიტეტების შესაძლებლობები ინოვაციური და კრეატიული, ასევე „მწვანე ეკონომიკის“ განვითარების მიმართულებით.
- წარმოდგენილია ველნესს ინდუსტრიის განვითარების შესაძლებლობები და მოცემულია მუნიციპალურ ეკონომიკაში მისი განვითარების სტრატეგიული ხედვები;
- წარმოდგენილია წინადადებები კლასტერული გაერთიანებების ფორმირების შესაძლებლობის, სტრუქტურისა და მთავარი მიმართულებების შესახებ;
- აღწერილია ეკონომიკის დივერსიფიკაციის ძირითადი მიმართულებები და რეგიონული თავისებურებები;
- დადგენილია მდგრადი მუნიციპალური განვითარების ფაქტორები და მათი თავისებურებები;
- ნაჩვენებია მუნიციპალიტეტების მდგრადი განვითარების შესაძლებლობები, საწარმოო პოტენციალი, მართვის ეფექტური მექანიზმების შემუშავების საფუძვლები;
- ჩამოყალიბებულია მდგრადი მუნიციპალური განვითარების სტრატეგიის ძირითადი მიმართულებები, ცენტრალურ, რეგიონულ და მუნიციპალურ დონეზე გასატარებელი ღონისძიებები;

- შემუშავებულია მექანიზმები ეკონომიკის მდგრადი განვითარების პრობლემების გადაჭრისათვის სისტემური მიდგომების თვალსაზრისით;
- შემუშავებულია შესაბამისი რეკომენდაციები მდგრადი მუნიციპალური განვითარების და რეგიონში საერთო ეკონომიკური და სოციალური მდგომარეობის გაუმჯობესების მიმართულებით ცენტრალური, რეგიონული, ადგილობრივი ხელისუფლებებისა და ბიზნესისათვის.

კვლევის შედეგები

წარმოდგენილ კვლევაში ფართოდ არის მოცემული ქვეყანაში და, კერძოდ აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში, არსებული სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის განმსაზღვრელი ფაქტორები, ასევე წარმოდგენილია ცენტრალური, რეგიონული და ადგილობრივი ხელისუფლებების მიერ გასატარებელი ღონისძიებები გაუმჯობესების მიზნით. ვფიქრობთ, წარმოდგენილი კვლევა მნიშვნელოვან დახმარებას გაუწევს აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მთავრობას, ასევე მუნიციპალიტეტებს ახალი სტრატეგიული გეგმების შემუშავების ან უკვე არსებული გეგმების კორექტირების და რეალიზაციის პროცესში.

კვლევის შედეგები მნიშვნელოვან დახმარებას გაუწევს ასევე ქვეყნის უმაღლეს სასწავლებლებს და კვლევით დაწესებულებებს, რომელთა კვლევის სფერო მოიცავს რეგიონის ეკონომიკური უსაფრთხოების, საჯარო მმართველობის, სასურსათო უსაფრთხოებისა და საინვესტიციო მიმზიდველობის მიმართულებებს.

კვლევა დახმარებას გაუწევს ადგილობრივ წარმოებასა და ბიზნესს განვითარების კონცეფციის, სტრატეგიის შემუშავებაში, არსებული სარესურსო პოტენციალის ბიზნესსა და წარმოებაში გამოსაყენებლად.

არაერთი გამოკვლევისა და სამეცნიერო ნაშრომის მიუხედავად, კიდევ ერთხელ შეიძლება ითქვას, რომ სადისერტაციო თემა აქტუალურია და წარმოდგენილი კვლევა, ანალიზი, დასკვნები, შედეგები ქმნის შესაძლებლობებს აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკისთვის შემუშავებული მიდგომები გამოყენებულ იქნეს საქართველოს სხვა რეგიონებთან მიმართებითაც.

თემა **აპრობირებულია** ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის, ბიზნეს ადმინისტრირების, მენეჯმენტის

და მარკეტინგის დარგობრივი დეპარტამენტის გაფართოებულ სხდომაზე, 2021 წლის 23 ივლისს.

ყოველივე აღნიშნულიდან გამომდინარე, საკვალიფიკაციო ნაშრომი ჩამოყალიბდა შემდეგი სტრუქტურით:

შესავალი

თავი I მუნიციპალური სოციალურ-ეკონომიკური სისტემის განვითარების მეცნიერული კონტექსტები და ისტორიული საფუძვლები

1.1 მდგრადი განვითარების არსი

1.2 მუნიციპალიტეტის ეკონომიკური განვითარების ძირითადი თავისებურებები აჭარაში

1.3 საწარმოო რესურსებისა და ეკონომიკის ტრანსფორმაციული პროცესები აჭარაში

თავი II მდგრადი განვითარების თეორიული საფუძვლები და სარესურსო პოტენციალი

2.1 მუნიციპალური ეკონომიკის ფუნქციონირების სამართლებრივ-ეკონომიკური საფუძველი

2.2 მუნიციპალიტეტის სამეწარმეო შესაძლებლობები და სარესურსო პოტენციალი

2.3 ბიზნესის ორგანიზაციის, მართვისა და განვითარების თანამედროვე მდგომარეობა აჭარის მუნიციპალიტეტებში

თავი III მუნიციპალიტეტის მდგრადობა, როგორც საინვესტიციო მიმზიდველობის მთავარი ფაქტორი. საწარმოო პოტენციალის გამოყენების ეფექტურობის ამაღლების შესაძლებლობები და შეფასების მიდგომები

3.1 მუნიციპალიტეტის საინვესტიციო მიმზიდველობის ამაღლების შესაძლებლობები

3.2 მუნიციპალიტეტის საწარმოო პოტენციალის გამოყენების ეფექტურობის ამაღლების მექანიზმები და შეფასების მიდგომები

3.3 ბიზნესის მართვისა და რეგულირების გაუმჯობესების მექანიზმი აჭარის მუნიციპალიტეტებში

დასკვნები და რეკომენდაციები

ნაშრომის ძირითადი შინაარსი

ნაშრომის პირველ თავში „მუნიციპალური სოციალურ-ეკონომიკური სისტემის განვითარების მეცნიერული კონტექსტები და ისტორიული საფუძვლები“, განხილულია რეგიონული განვითარების ძირითადი მახასიათებლები, მათ შორის მუნიციპალურ დონეზე. ეკონომიკის მდგრადი განვითარების ძირითადი თავისებურებები.

მდგრადი განვითარების მიმართულებას საფუძველი ჩაეყარა რიო-დე-ჟანეიროში. 1987 წელს, როდესაც გ. ბრუნტლანდმა, გაეროში გამართულ სპეციალურ კონფერენციაზე, ჩამოაყალიბა მისი განხორციელების მიზანშეწონილობა.

მდგრადი განვითარება გულისხმობს არა ზოგადად ეკონომიკური განვითარების, არამედ ეკონომიკის რაოდენობრივი ზრდის შეზღუდვას. ამ შეზღუდვის კომპენსირება ხდება სწორედ ეკონომიკის თვისობრივი განვითარების ხარჯზე, საზოგადოების კომფორტის ზრდის შედეგად. მაშასადამე, მდგრადი განვითარება მოითხოვს ეკონომიკური ზრდის თანდათან შენელებას, მაგრამ არა საზოგადოების სულ უფრო მზარდი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების შემცირების, არამედ თვისებრივ მაჩვენებელთა სრულყოფის საფუძველზე, რაც ადამიანთა კეთილდღეობის ამაღლებას განაპირობებს. საბოლოოდ ეკონომიკური ზრდა, შესაძლებელია, ჩაანაცვლოს ტერმინმა „ადამიანთა კეთილდღეობის ზრდა“, რომლის გაზომვის მაჩვენებლები ძირითადად იქნება თვისებრივი ცვლილებების გამომსახველი მაჩვენებლები.

მდგრადი ეკონომიკური ზრდის პრობლემების დაძლევის მნიშვნელოვან მიმართულებად მიგვაჩნია ეკონომიკური ზრდის ხარისხობრივი მახასიათებლებისადმი პრიორიტეტის მინიჭება, სოციალური, სტრუქტურული, ინსტიტუციური, ტექნოლოგიური განვითარების დაჩქარება. ქვეყნის კონკურენტუნარიანობის ამაღლება, ადამიანური კაპიტალის განვითარება. წინა პლანზე უნდა წამოვიდეს ზრდის ხარისხის უზრუნველყოფი სოციალური, სტრუქტურული, მეცნიერულ-ტექნოლოგიური, ეკოლოგიური პოლიტიკა. მაკროეკონომიკური პოლიტიკის განმსაზღვრელ პრიორიტეტად უნდა მივიჩნიოთ ინვესტიციები ადამიანურ კაპიტალში, განათლების, მეცნიერების, ჯანდაცვის

სფეროების განვითარება, ადამიანის განვითარების პოტენციალის ინდექსისა და ტექნოლოგიური მიღწევების ინდექსის ამაღლება, რაც საქართველოში ეკონომიკური ზრდის დაჩქარებისა და განვითარებადი ქვეყნის სტატუსის დამლევსათვის დამატებითი რესურსების უზრუნველყოფის მთავარი პირობაა.

ზოგადად, რეგიონის მდგრად ეკონომიკურ განვითარებაში ვგულისხმობთ ისეთ სტაბილურ განვითარებას, როდესაც იზრდება რეგიონის ეკონომიკური აქტივობა, რეალური სექტორი, კონკურენცია, მოსახლეობის ეკონომიკური კეთილდღეობა. ამავდროულად, ეს განვითარება არ ხდება მომავალ თაობებს მიკუთვნიებული რესურსების გამოყენების ხარჯზე. შესაბამისად მიგვაჩნია:

1. არ არის მიზანშეწონილი მახასიათებლების ძალიან გაფართოება ეკონომიკური მდგრადობის არსის, ტიპისა და ელემენტარული შემადგენლობის განსაზღვრისას;
2. აუცილებელია ეკონომიკური მდგრადობის სისტემის მხოლოდ ისეთი ელემენტების არსებობა, რამაც შეიძლება უზრუნველყოს მათი თავსებადობის უნივერსალურობა სხვადასხვა დონეზე;
3. ეკონომიკური მდგრადობის კონცეფციის თითოეული ელემენტი უნდა გაიზომოს და შეფასდეს როგორც რაოდენობრივად, ისე თვისობრივად;
4. საჭიროა ეკონომიკური და მათემატიკური მეთოდების გამოყენების შესაძლებლობა და აუცილებლობა, როგორც ეკონომიკური მდგრადობის დონის და ხარისხის შეფასების ინდიკატორი, ეკონომიკური ზრდის რეგიონული პროგნოზების შემუშავებაში.

ილია ჭავჭავაძე მე-20 საუკუნის დასაწყისში აღნიშნავდა, რომ ქვეყნის განვითარებისათვის აუცილებელია მისი რეგიონების სწრაფი განვითარება, რათა ადგილზე შეიქმნას პროდუქტი და ადამიანებმა თავისუფლად შეძლონ თავიანთი მოთხოვნების დაკმაყოფილება.

ქვეყნის ეკონომიკის მდგრადი განვითარების წინაპირობად რეგიონულ დონეზე მდგრადი სოციალურ - ეკონომიკური სისტემის ფორმირება მიგვაჩნია.

მდგრადი სოციალურ-ეკონომიკური სისტემის ფორმირების თეორიული და მეთოდოლოგიური ასპექტების გათვალისწინებით მნიშვნელოვანია განისაზღვროს კონკეპტუალური აპარატი, უპირველეს ყოვლისა, სისტემური მიდგომის ძირითადი

ცნებებით, ასევე უფრო დეტალურად გაკეთდეს ანალიზი ისეთი ეკონომიკური კატეგორიისა, როგორცაა „რეგიონი“.

რეგიონული ეკონომიკის განვითარების მიმართულებით არსებული ლიტერატურის მიმოხილვა ცხადყოფს, რომ დღეს ნაკლებადაა გამოყენებული სისტემური მიდგომის ტერმინებისა და ცნებების კატეგორიები. სისტემის განხილვის დონის პრაქტიკული მოსაზრებების საფუძველზე მიზანშეწონილია სისტემის მიდგომასთან დაკავშირებული ძირითადი ტერმინებისა და კონცეფციების შინაარსის ფორმირება. სხვადასხვა სამეცნიერო ნაშრომებში, განსაკუთრებულ ყურადღებას იპყრობს რეგიონის ქვესისტემები, როგორებიცაა „ბუნებრივი რესურსი“, „გეოგრაფიული მდებარეობა“, „შრომითი რესურსი“, „ინსტიტუციური პირობები“ და „სოციალურ-ეკონომიკური პირობები“.

ბუნებრივია, მახასიათებლების, თვისებებისა და თავისებურებების მრავალფეროვნება ართულებს რეგიონის სტრუქტურის, როგორც ერთი მთლიანი ელემენტისათვის, ჭეშმარიტი და ერთადერთი განმარტების ფორმირების საკითხს. ამასთან, ძირითადად არ არის ნახსენები ისეთი მნიშვნელოვანი სისტემური კომპონენტი, როგორცაა „არსებული პოტენციალი და მისი მდგომარეობა“, რაც გულისხმობს რეგიონის ნედლეულს, წარმოებას, ენერჯიას, ფინანსებს, ინვესტიციებს, პერსონალს, სამეცნიერო, ინტელექტუალურ, ორგანიზაციულ, მენეჯერულ და სხვა სახის რესურსების ერთობლიობას, რომლებიც თავის მხრივ ხშირად დამოკიდებულია როგორც ბუნებრივ-გეოგრაფიულ, ისტორიულ, დემოგრაფიულ პირობებზე, ასევე კონკრეტული რეგიონის სპეციალიზაციაზე, შრომისა და წარმოების სოციალურ დანაწილებაში, ეკონომიკის სტრუქტურაზე.

მიუხედავად ამისა, დღეს არსებობს მოსაზრება, რომ რეგიონი განიხილება როგორც სისტემა, რომელიც ხასიათდება შესაძლებლობებით არაერთი სოციალურ-ეკონომიკური მიზნის, მთელი რიგი სხვა პრობლემების გადასაჭრელად, რაც საბოლოოდ რეგიონული სისტემის უსაფრთხოების და კონკურენტუნარიანობის გაზრდას უწყობს ხელს. ამრიგად, ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, შეგვიძლია ჩამოვაყალიბოთ განმარტება: რეგიონი, პირველ რიგში, ეროვნული ეკონომიკის ტერიტორიულ-ადმინისტრაციული და სოციალურ-ეკონომიკური ქვესისტემაა, მეორეც, რთული და კომპლექსური სისტემა, რომელიც შედგება მთელი რიგი

ქვესისტემებისაგან და ხასიათდება გარკვეული სინერგიული შესაძლებლობებით (პოტენციური), რომელიც მიზნად ისახავს ტერიტორიის მდგრადი, უსაფრთხო და კონკურენტული განვითარების უზრუნველყოფას, ასევე მოსახლეობის ცხოვრების ხარისხის გაუმჯობესებას მსოფლიოში არსებული მიმდინარე გამოწვევების პირობებში.

ჩვენი აზრით, დღეს აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკისათვის პანდემიის და შემცირებული ეკონომიკური აქტივობების ფონზე ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ამოცანაა რეგიონის მდგრადი სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების უზრუნველყოფა, მისი კონკურენტუნარიანობის გაზრდა. რესპუბლიკის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ძირითადი სტატისტიკური მასალების საფუძველზე გავანალიზეთ რეგიონული ფუნდამენტური პოტენციალი, რომელიც განსაზღვრავს რეგიონის კომპლექსური განვითარების პერსპექტივას.

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკა ბოლო ათწლეულის განმავლობაში მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ქვეყნის ეკონომიკაში, რასაც ცხადყოფს რეგიონის წვლილი ქვეყნის მთლიანი შიდა პროდუქტის (მშპ) სტრუქტურაში :

ცხრილი №1

**მთლიანი შიდა პროდუქტის განაწილება ტერიტორიული ერთეულების მიხედვით
(2010-2020 წწ)**

(მიმდინარე ფასებში, მლნ. ლარი)

ტერ.ერთეული	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
თბილისი	10326.5	12200.4	12820.5	13092.2	14157.8	15410.2	16585.9	18151.8	20063.7	22077.4
აჭარის ა.რ.	1383.9	1672.4	2147.3	2198.7	2282.5	2775.7	3000.4	3059.6	3491.5	4377.1
გურია	349.9	398.6	453.5	527.3	523.5	563.5	594.9	632.7	651.3	723.6
იმერეთი	1668.7	1913.3	2104.3	2093.4	2205.4	2830.7	2560.5	3212.9	3587.2	3654.7
კახეთი	817.4	967.4	1027.5	1324.8	1471.9	1466	1572.4	1902.2	2017.6	2187.6
მცხეთა-მთიანეთი	331.7	395.5	509.7	520.8	656.6	745	661.2	819.2	932.3	1040.7

რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	99	104.7	121	126.4	133.9	154.8	153.8	174.6	214	261.9
სამეგრელო-ზემო-სვანეთი	1278.6	1404.3	1370.5	1663.2	1692	1856.4	1832.3	2123	2067.6	2466.1
სამცხე-ჯავახეთი	667.1	723.5	733.5	905.3	1058.2	889.2	1009.1	1114.3	1200.2	1422.5
ქვემო ქართლი	1593.6	1859.4	1813.4	1803.2	2037.8	2096.9	2221.3	2991.5	3039.6	3227.9
შიდა ქართლი	769.9	982.5	1150.3	1282.9	1441.9	1408.8	1364.1	1165.9	1513.6	1698.3
მშპ საბ.ფასებ	19286.4	22622.2	24251.6	25538.2	27661.3	30197.1	31555.8	35347.6	38778.5	43137.8
(+) გადასახადები პროდუქციაზე	2640.5	2980.6	3103.7	3202	3611.6	3896.1	4448.8	5604	6031.2	6348.3
(-) სუბსიდიები პროდუქციაზე	105.3	124.1	128	147.2	148.8	158.3	168.6	190	210.3	233.4
მშპ საბაზრო ფასებში	21821.6	25478.7	27227.3	28593	31124.1	33935	35836	40761.7	44599.3	49252.7

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური.

წარმოდგენილი მონაცემებიდან კარგად ჩანს, რომ უკანასკნელი 10 წლის განმავლობაში აჭარის რეგიონის წილი ქვეყნის მშპ-ის ფორმირებაში 2-ჯერ გაიზარდა და დედაქალაქის (თბილისი) შემდეგ რეგიონებს შორის მოწინავე პოზიციაზეა. ქვეყნის მთლიანი შიდა პროდუქტის ფორმირებაში აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ასეთი მნიშვნელოვანი როლი კიდევ ერთხელ მიუთითებს მის როლსა და მნიშვნელობაზე ქვეყნის საერთო ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესების მიმართულებით.

მეტად საინტერესო სურათს მივიღებთ თუ გავაანალიზებთ მონაცემებს აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მშპ-ს სტრუქტურის მიხედვით.

ცხრილი №2.

აჭარაში შექმნილი მთლიანი შიდა პროდუქტი (2010-2020 წწ)

(მიმდინარე ფასებში, მლნ. ლარი)

ეკონომიკური საქმიანობის სახეები	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
სოფლის, სატყეო და თევზის მეურნეობა	89.7	116.0	135.6	149.5	134.5	142.5	129.1	135.5	145.2	170.2

სამთომოპოვებითი მრეწველობა	4.6	6.0	6.7	6.8	8.1	15.6	16.2	17.2	19.4	32.4
დამამუშავებელი მრეწველობა	59.5	76.6	90.6	101.4	112.7	131.4	117.4	143.7	167.4	237.3
ელექტროენერჯის, აირის, ორთქლის და კონდიციონირებული ჰაერის მიწოდება	15.1	15.9	15.6	20.3	22.4	25.2	27.4	31.8	41.6	54.8
წყალმომარაგება; კანალიზაცია, ნარჩენების მართვა და დაბინძურებისაგან გასუფთავების საქმიანობები	6.3	5.4	7.4	6.3	5.6	11.2	11.8	13.3	12.4	19.0
მშენებლობა	109.3	117.0	233.8	263.0	336.8	354.8	399.6	409.1	581.1	870.8
საბითუმო და საცალო ვაჭრობა; ავტომობილების და მოტოციკლების რემონტი	120.2	210.2	214.6	212.0	238.9	252.3	290.5	337.7	371.6	445.8
ტრანსპორტი და დასაწყობება	122.5	132.9	171.5	142.6	146.4	209.7	193.7	202.0	254.5	296.5
განთავსების საშუალებებით უზრუნველყოფის და საკვების მიწოდების საქმიანობები	54.1	66.9	94.3	127.0	145.5	214.0	226.1	278.4	318.8	450.6
ინფორმაცია და კომუნიკაცია	62.6	46.4	68.2	60.0	44.0	58.0	83.2	69.4	73.1	37.5
საფინანსო და სადაზღვევო საქმიანობები	28.4	29.6	187.2	122.1	111.9	183.2	192.9	147.2	128.0	125.9
უძრავ ქონებასთან დაკავშირებული საქმიანობები	338.5	349.7	360.4	392.5	423.9	458.4	486.8	515.2	540.4	608.3
პროფესიული, სამეცნიერო და ტექნიკური საქმიანობები	7.3	12.3	20.7	20.2	33.8	39.4	41.4	36.3	53.5	91.8
ადმინისტრაციული და დამხმარე მომსახურების საქმიანობები	8.1	11.8	14.8	15.1	24.0	25.2	33.2	48.4	49.6	52.7
სახელმწიფო მმართველობა და თავდაცვა; სავალდებულო სოციალური უსაფრთხოება	151.6	200.9	140.5	195.4	153.0	223.1	171.5	218.7	235.7	271.1
განათლება	84.9	107.5	142.4	120.8	160.8	192.0	163.1	155.2	167.8	182.4
ჯანდაცვა და სოციალური მომსახურების საქმიანობები	52.6	95.4	83.6	72.7	101.0	122.7	189.6	143.9	164.2	195.0
ხელოვნება, გართობა და დასვენება	54.2	56.9	136.0	149.9	61.6	97.0	190.4	132.6	131.9	206.6
სხვა სახის მომსახურება	13.4	14.2	19.9	19.0	16.6	18.3	33.7	19.5	30.1	21.5

შინამეურნეობების, როგორც დამქირავებლის, საქმიანობები; არადიფერენცირებული საქონლის და მომსახურების წარმოება შინამეურნეობების მიერ საკუთარი მოხმარებისათვის	1.0	1.2	3.7	2.2	1.2	1.8	2.8	4.4	5.3	7.1
მთლიანი შიდა პროდუქტი საბაზისო ფასებში	1383.9	1672.4	2147.3	2198.7	2282.5	2775.7	3000.4	3059.6	3491.5	4377.1
(+) გადასახადები პროდუქციაზე	189.5	220.4	274.8	275.7	298.0	358.1	423.0	485.1	543.0	644.2
(-) სუბსიდიები პროდუქციაზე	7.6	9.2	11.3	12.7	12.3	14.5	16.0	16.4	18.9	23.7
მთლიანი შიდა პროდუქტი საბაზრო ფასებში	1565.8	1883.6	2410.8	2461.7	2568.2	3119.3	3407.3	3528.2	4015.6	4997.6

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

წარმოდგენილი მონაცემებიდან ჩანს, რომ რეგიონში მთლიანი შიდა პროდუქტი ბოლო 10 წლის განმავლობაში თითქმის გაოთხმაგდა, თითქმის ყველა მიმართულებაში შეინიშნება მნიშვნელოვანი ზრდის ტენდენციები, თუმცა განსაკუთრებული მშპ-ს მოცულობის მნიშვნელოვანი ზრდა იკვეთება მშენებლობის სფეროში (ზრდა 8-ჯერ). განთავსების საშუალებებით უზრუნველყოფის და საკვების მიწოდების საქმიანობა (გაიზარდა თითქმის ცხრაჯერ) უძრავ ქონებასთან დაკავშირებული საქმიანობები გაიზარდა თითქმის 2-ჯერ და ის რეგიონის მთლიანი შიდა პროდუქტის საერთო მოცულობის თითქმის 15%-ს შეადგენს. ამასთან, აღსანიშნავია ტურიზმთან დაკავშირებული მომსახურების სფეროს დომინირება ბოლო 5 წლის განმავლობაში. სოფლის მეურნეობის მიერ აჭარაში შექმნილი მთლიანი შიდა პროდუქტი 2010 წლისთვის უტოლდებოდა მშენებლობის სფეროს და ორჯერ აღემატებოდა განთავსებისა და კვების მომსახურების სფეროს. ფაქტია, რომ ამ პერიოდისთვის ეკონომიკის ტრანსფორმაცია მოხდა და გამოიკვეთა ტურიზმის სფეროსთან დაკავშირებული მიმართულებების დომინირება. ერთმნიშვნელოვნად კარგია, რომ ეკონომიკური განვითარების ტენდენციები შეინიშნება, მაგრამ არც თუ ისე დამაიმედებელი ფაქტია, რომ აღნიშნული ზრდა ძირითადად მომსახურების სფეროზე მოდის და წარმოებაზე ორიენტირებული ეკონომიკის წილი ძალიან დაბალია. პირობითად, არალოგიკურია, როცა კვების მომსახურების წილი გაზრდილია რეგიონის ეკონომიკაში და სოფლის მეურნეობის წილი არ არის გაზრდილი შესაბამისი თანაფარდობით, რაც ერთმნიშვნელოვნად ნიშნავს იმპორტზე

მეტ დამოკიდებულებას და შესაბამისად რეგიონიდან მნიშვნელოვანი ფინანსური რესურსის გადინებას, მსგავსი სურათია თითქმის ყველა სფეროში.

კოვიდ 19-ით გამოწვეული პანდემიის ფონზე, ცხადი გახდა რეგიონის ეკონომიკური სტრუქტურის ტრანსფორმაციის აუცილებლობა. ამასთან, ის ამ ეტაპზე ბუნებრივი ცვლილება გახლავთ, რომელიც ნებისმიერ ცოცხალ ორგანიზმს ახასიათებს ახალ გარემო პირობებში მოხვედრის დროს. დიდია ამ გამოწვევის შესაძლებლობად ქცევის შანსი, რომელიც რეგიონის სოციალურ- ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესებასა და მდგრადი ეკონომიკური განვითარების საფუძველი გახდება. შექმნილი არაორდინალური მდგომარეობიდან გამომდინარე მეტად მნიშვნელოვანია მდგრადი ეკონომიკური განვითარების უზრუნველსაყოფად განვითარების რა მეთოდებს შეიმუშავენ რეგიონის ხელისუფლება. გეგმის შემუშავებისას გადამწყვეტი როლი მაინც საბიუჯეტო რესურსის ეფექტურად გამოყენებაზე მოდის.

ცნობილი ეკონომისტის ი. შუმპეტერის აზრით, ეკონომიკის ტრანსფორმაცია მოითხოვს ახალი მეთოდოლოგიური ბაზის შემუშავებას ახალი რეალობის გათვალისწინებით, ტრანსფორმაციის დროს ხდება მნიშვნელოვანი ეკონომიკური ზრდა, მაგრამ არ გამოირიცხება ასევე ეკონომიკური კრიზისებიც.

ცნობილი მეცნიერის ე. ტოფლერის აზრით, ტრანსფორმაცია ეს არის მნიშვნელოვანი ცვლილება ეკონომიკის განვითარების მიმართულებით, როდესაც სიღრმისეულად იცვლება არსებული ეკონომიკური სისტემა. პიტერ ბ. ევანსი ამტკიცებს, რომ ტრანსფორმაცია თავის თავში გულისხმობს პოლიტიკური რეჟიმის, საკუთრების ფორმის და მექანიზმების კოორდინაციის ცვლილებებს.

მეცნიერ-მკვლევრების მიერ ეკონომიკის ტრანსფორმაციის განმარტებიდან იკვეთება, რომ მისი განხორციელება მოითხოვს მნიშვნელოვან ინსტიტუციურ რეფორმებს და სახელმწიფოს მხრიდან შესაბამის რეგულირებას. გამომდინარე იქიდან, რომ ეკონომიკის ტრანსფორმაცია მოითხოვს არსებული საკანონმდებლო ბაზის განახლებას, კიდევ უფრო იკვეთება ცენტრალური, რეგიონული და ადგილობრივი ხელისუფლებების როლი და დანიშნულება ამ მიმართულებით. ტრანსფორმაციის პროცესში მნიშვნელოვნად მოთხოვნადი ხდება ცოდნაზე დამყარებული ეკონომიკის დანერგვა. ამ შემთხვევაში სახელმწიფომ მხარი უნდა

დაუჭიროს ასეთი ეკონომიკის დანერგვით დაკავებულ პირებს. ცნობილი ეკონომისტი ი. შუმპეტერი ამ შემთხვევაში მნიშვნელოვან ფუნქციას აკისრებს ბიზნესით დაკავებული პირებს. როგორც ის აღნიშნავს, „მეწარმეობა ეს არის ხელოვნება, რომელიც ორიენტირებულია მოგების მიღებაზე. მეწარმე ეს არის ინოვაციების ნამდვილი და მთავარი მომხმარებელი“.

სწორედ მეწარმეობის, განსაკუთრებით კი მცირე და საშუალო მეწარმეობის, განვითარება უპასუხებს იმ გამოწვევებს, რის წინაშეც თანამედროვე მსოფლიო, ქვეყანა და რეგიონი დგას.

ქვეყანაში 2020 წლის თებერვლიდან შექმნილი მძიმე პანდემიური მდგომარეობის გამო მნიშვნელოვნად გაუარესდა რეგიონის ეკონომიკის სხვადასხვა დარგში წარმოებული პროდუქციისა და მომსახურების ჯამური მოცულობა. აღსანიშნავია, რომ კორონავირუსით გამოწვეულმა პანდემიამ გავლენა იქონია თითოეული ჩვენგანის ცხოვრებაზე, ყოველდღიურობაზე. მან, სამუდამოდ თუ არა დროებით მაინც, შეცვალა ჩვენი ცხოვრების წესი, მოთხოვნები, შესაძლებლობები. თავისუფალი საბაზრო ეკონომიკის პირობებში ეკონომიკის მთავარი მამოძრავებელი ძალა გახლავთ ადამიანი და მაშინ, როცა ყველაზე მთავარს საფრთხე დაემუქრა, პოლიტიკის შემქმნელებმა, აგრესიული დაფინანსებით, სწრაფი რეაგირება მოახდინეს სამედიცინო სფეროს, სპეციალური საჭიროების მქონე ადამიანებისა და მეწარმეების მხარდაჭერისათვის. სხვადასხვა ქვეყნის ეროვნულმა, ცენტრალურმა და სახელმწიფო ბანკებმა მიიღეს ზომები ლიკვიდურობის გასაზრდელად. ამ პირობებში მცირე და საშუალო ზომის საწარმოები უფრო მეტ საფრთხეში არიან. მათი ძირითადი საქმიანობა მომსახურების სფეროს უკავშირდება, სადაც ყველაზე დიდი პრობლემები შეიქმნა დაწესებული შეზღუდვებისა და სოციალური დისტანცისკენ მიმართული ზომების მიღებით. დიდ კორპორაციებთან შედარებით მცირე ფირმებს აქვთ ნაღდი ფულადი სახსრები, ძირითადად ეყრდნობიან მოკლევადიან შემოსავლებს, სესხებსა და გეგმებს. შესაბამისად ორიენტირებული არიან მოკლევადიან მოგებაზე. ამ კრიზისის წინააღმდეგ, რომელიც არცერთ წინას არ ჰგავს, მწირი დაფინანსების წყაროების ფონზე მცირე ბიზნესის წინაშე დგას ფულადი სახსრების პრობლემა.

ჩვენი აზრით, შექმნილი მდგომარეობიდან გამომდინარე კომერციულმა ბანკებმა უნდა გადადგან ნაბიჯები საბრუნავი კაპიტალის შევსებისკენ, მაგრამ ბანკებიც მსხვილი კლიენტების გავლენის ქვეშ ექცევიან და ცდილობენ დააკმაყოფილონ პირველ რიგში მათი მოთხოვნები, ამ დროს კი მცირე და საშუალო ბიზნესი რჩება თამაშგარე მდგომარეობაში.

აღიარებული პრაქტიკაა, რომ ამ დროს, როგორც წესი, სახელმწიფოს მხრიდან ხდება საბანკო სისტემის სტიმულირება იაფი სესხების გზით, რეგულაციებისა და გარანტიების ფონზე, რაც დაეხმარება ეკონომიკას, მაგრამ შეიძლება არ დარჩეს საკმარისი მცირე და საშუალო ბიზნესის გადასარჩენად, რადგან ამ დროს ბანკებს არ აქვთ დიდი სურვილი აიღონ თავზე რისკები. არცერთი ეს მოდელი არ არის მიმართული იმ საბრუნავი კაპიტალის შევსებაზე, რომელზეც მნიშვნელოვნად არის მოთხოვნა გაზრდილი, რომ დასაქმებულებმა გააგრძელონ მუშაობა იმ დროს, როცა ნაღდი ფულის რესურსი მინიმალურია. ზოგიერთი კვლევის თანახმად, მცირე და საშუალო ბიზნესს, რომელიც ძირითადი დამსაქმებელია, მხოლოდ 3 თვიანი რესურსი აქვს სამუშაო ადგილების შესანარჩუნებლად, რის შემდეგაც დეფოლტისა და დასაქმების ტოტალური პრობლემის წინაშე აღმოვჩნდებით. ამ დროს, მცირე და საშუალო ბიზნესს სჭირდება დროებითი გადარჩენის საშუალება, ხიდისებრი კრედიტი საბრუნავი კაპიტალისთვის, რაც რადიკალურად განსხვავდება იმ პოლიტიკისაგან, რაც ახლა ტარდება. ასეთი ფინანსური დახმარება საჭიროა იმისთვის, რომ შენარჩუნდეს სამუშაო ადგილები და შემოსავლები, ამ გზით კი თავიდან ავიცილოთ ხანგრძლივი დეპრესია, რომელიც დაღს დაასვამს მსოფლიო ეკონომიკას. ამ უპრეცედენტო შოკის პირობებში, მხოლოდ სახელმწიფო სექტორს გააჩნია ის რესურსი, რომელიც საჭიროა დროებითი გადარჩენის ოპერაციის განხორციელებისათვის. ამ დროს მნიშვნელოვანია, მოიძებნოს საუკეთესო გზა სახელმწიფოს მხრიდან პროცესის მართვისთვის. ერთ-ერთ ვარიანტად შეიძლება განვიხილოთ სახელმწიფოს მხრიდან სპეციალური სამსახურის მეშვეობით განხორციელდეს მეთვალყურეობა მცირე და საშუალო ბიზნესისთვის, საბრუნავი კაპიტალის დაკრედიტების პროცესზე. მოხდეს „პატიოსანი“, წინა წლებში კარგი საკრედიტო ისტორიის მქონე ფირმების, გამოვლენა და პირველ რიგში მათი მოთხოვნების დაკმაყოფილება, თავის მხრივ ბიზნესის წარმომადგენლებმა უნდა

გაიაზრონ არსებული მდგომარეობა და პროცესი მიზნობრივად გამოიყენონ, შეინარჩუნონ სამუშაო ადგილები და გააგრძელონ ფუნქციონირება, რაც არ გულისხმობს დივიდენდებისა და სხვა მსგავსი ფინანსური ოპერაციების განხორციელებას.

მცირე ბიზნესის სფეროში ყველა კვლევა პირობითად განსხვავდება სივრცითი პრინციპის, თემების, სამეცნიერო მიდგომის თვალსაზრისით, მაგრამ ძირითადად ეკონომისტების მიერ ჩატარებული კვლევები ვერ ასახავს მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარების ტერიტორიულ, დეცენტრალიზებულ სპეციფიკას.

ნაშრომის მეორე თავში „**მდგრადი განვითარების თეორიული საფუძვლები და სარესურსო პოტენციალი**“ განხილულია მუნიციპალური ეკონომიკის ფორმირების სამართლებრივ-ეკონომიკური საფუძვლები, მუნიციპალიტეტის სამეწარმეო პოტენციალი და ბიზნესის ორგანიზაციისა და მართვის თანამედროვე მდგომარეობა აჭარაში.

მსოფლიოს თითქმის ყველა ქვეყანაში ადგილობრივი მუნიციპალიტეტის და სახელმწიფო მმართველობის ურთიერთობა ყოველთვის განისაზღვრებოდა ქვეყნების ისტორიული, პოლიტიკური და სამართლებრივი სისტემით. შეგვიძლია აღვნიშნოთ, რომ საბჭოთა პერიოდში არსებობდა მკაცრი ცენტრალიზებული მართვა და ცენტრალური ხელისუფლება თავის უფლებამოსილებას ახორციელებდა ადგილებზე საქალაქო, რაიონული და სასოფლო საბჭოების მეშვეობით. ადგილობრივი საბჭოები ვალდებულნი იყვნენ შეესრულებინათ ზემდგომი ორგანოების გადაწყვეტილებები და თვითონვე აწესებდნენ კონტროლს შესრულების მიმდინარეობაზე. აღნიშნულ პერიოდში არსებობდა მკაცრი ცენტრალიზებული მმართველობა და ცენტრალური ხელისუფლება სრულად მართავდა ადგილობრივი ხელისუფლებების ფინანსურ რესურსებს.

საქართველოს და მისი ტერიტორიული ერთეულების სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების პერსპექტივები საბჭოთა კავშირის შემადგენელ ნაწილად იქცა, რის შემდეგაც საქართველოშიც ჩამოყალიბდა ადგილობრივი საქალაქო და სასოფლო საბჭოები.

საქართველოში თვითმმართველობის არსებობა სათავეს 1991 წლიდან იღებს. ამ პერიოდიდან მოყოლებული თვითმმართველობის ფორმამ არაერთი ცვლილება

განიცადა, აღნიშნული პროცესი დღესაც მიმდინარეობს, რაც აისახება თვითმმართველობის შესახებ ორგანულ კანონში.

სამართლებრივი ფორმაციებისა და რეფორმების კვალდაკვალ იცვლებოდა ეკონომიკური პოლიტიკა ადგილობრივ დონეზე, მუნიციპალიტეტის სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის ანალიზი და განვითარების მოკლევადიანი, საშუალოვადიანი და გრძელვადიანი გეგმების შედგენა ფაქტობრივად წარმოუდგენელია, თუ არ მოხდა მუნიციპალიტეტების სამეწარმეო შესაძლებლობების შესწავლა, არსებული სარესურსო პოტენციალის ღრმა ანალიზი და მუნიციპალიტეტების SWOT ანალიზის წარმოდგენა. მაშინ, როცა საქართველოში დაბალია მუნიციპალიტეტების ეკონომიკური განვითარების დონე, მნიშვნელობა ენიჭება მსოფლიოს განვითარებული ქვეყნების მუნიციპალიტეტებში გატარებული შედეგზე ორიენტირებული რეგიონული და ადგილობრივი ეკონომიკური და ინოვაციური პოლიტიკის შესწავლას, ანალიზს და მათ საქართველოში დანერგვას.

უცხოური გამოცდილების გაზიარებისას მნიშვნელოვანია ყურადღება გამახვილდეს საქართველოს მუნიციპალიტეტების თავისებურებებსა და მათ სპეციფიკაზე. მუნიციპალიტეტების სამეწარმეო შესაძლებლობების და სარესურსო პოტენციალის შესწავლისას გასათვალისწინებელია ის, რომ საქართველოს მუნიციპალიტეტებში ქვეყნის დამოუკიდებლობის მოპოვებიდან (1991 წელი) დღემდე, ძალიან სწრაფად განვითარდა ნეგატიური პროცესები, რამაც მთლიანობაში საერთო სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გაუარესება გამოიწვია. მიუხედავად იმისა, რომ იყო მრავალი მცდელობა რეგიონული თუ ადგილობრივი მნიშვნელობის რეფორმის გატარებისა, შედეგი მაინც ვერ იქნა მიღწეული, რადგანაც გატარებული რეფორმების მიმდინარეობისას არ იყო გათვალისწინებული მუნიციპალიტეტების სპეციფიკა და თავისებურებები, ასევე სრულყოფილად არ იქნა შესწავლილი და გაანალიზებული მათი სამეწარმეო შესაძლებლობები და სარესურსო პოტენციალი. დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ადგილობრივ დონეებზე ეკონომიკის ისეთი პროფილური დარგების გამოვლენას და მათი ფუნქციონირების ხელშეწყობას, რომლებმაც უნდა უზრუნველყონ ადგილობრივი ეკონომიკის სწრაფი გაჯანსაღება. ჩვენი აზრით, გატარებული ეკონომიკური რეფორმები, განსაკუთრებით საწყის ეტაპზე, არ ითვალისწინებდა

მუნიციპალური თავისებურებების, პოტენციალს, შესაძლებლობებს. სოციალურ-ეკონომიკური მაჩვენებლების შემუშავება ხდებოდა სპონტანურად. ამასთან, მუნიციპალიტეტების დონეზე მნიშვნელოვანი სამსახურების გაუქმებამ ხელი შეუშალა დეცენტრალიზაციის პროცესს.

მდგომარეობას კიდევ უფრო ართულებდა ის, რომ მუნიციპალიტეტების დონეებზე არ იყო სავალდებულო მომხდარიყო სამეწარმეო შესაძლებლობების და სარესურსო პოტენციალის ღრმა ანალიზი. ის, რომ ადგილობრივ დონეებზე ფაქტობრივად არ ხდებოდა ბიზნესის ხელშემწყობი ღონისძიებები გატარება, შეზღუდული იყო, ინვესტიციების მოზიდვის მიზნით ადგილობრივი დონის მმართველობის ურთიერთობა სხვადასხვა დონორ, საერთაშორისო და არასამთავრობო ორგანიზაციებთან.

გამომდინარე იქედან, რომ ამ მიმართულებით არ არსებობდა საკუთარი გამოცდილება, ხელისუფლებები იძულებულნი გახდნენ გამოეყენებინათ უცხოეთის განვითარებული ქვეყნების გამოცდილება. რეგიონების სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის განვითარების უზრუნველსაყოფად აუცილებელი იყო მომხდარიყო რეგიონში არსებული სამეწარმეო შესაძლებლობების გამოვლენა და შესწავლილიყო სარესურსო პოტენციალი, რადგანაც სწორედ რეგიონის სამეწარმეო შესაძლებლობები და შესაბამისი სარესურსო პოტენციალი წარმოადგენს განვითარების ძირითად საფუძველს.

ცხრილი №3

აჭარის რეგიონის სარესურსო პოტენციალის განმსაზღვრელი კრიტერიუმები

№	მაჩვენებელი	სტატისტიკური მონაცემების წყარო	ვინ ახდენს მონაცემების შეგროვება-მონიტორინგს	ვინ არის ინფორმაციის ადრესატი
1	ადამიანური რესურსი	აჭარის მთავრობა. მუნიციპალიტეტის მერია. გარემოს დაცვის სამინისტრო	მერიის შესაბამისი სამსახური	მუნიციპალიტეტის საკრებულო. ადგილობრივი მოსახლეობა. ადგილობრივი და უცხოური ინვესტორი
	ფინანსური რესურსი			
	ინოვაციური რესურსი			
	ბუნებრივი რესურსი			

2	საინვესტიციო რესურსი	აჭარის მთავრობა. გარემოს დაცვის სამინისტრო. მუნიციპალიტეტის მერია	მერიის შესაბამისი სამსახური	მუნიციპალიტეტის საკრებულო. ადგილობრივი მოსახლეობა. ადგილობრივი და უცხოური ინვესტორი
	ეკოლოგიური რესურსი			
	საკადრო რესურსი			
	პოლიტიკური რესურსი			
3	ინფორმაციული რესურსი	აჭარის მთავრობა. ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო მუნიციპალიტეტის მერია.	მერიის შესაბამისი სამსახური	მუნიციპალიტეტის საკრებულო. ადგილობრივი მოსახლეობა. ადგილობრივი და უცხოური ინვესტორი
	სოციალური რესურსი			
	სოფლის მეურნეობის რესურსი			
	ინფრასტრუქტურული რესურსი			

წყარო: შედგენილია ავტორის მიერ

ცხრილი №4

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ძირითადი ბუნებრივი რესურსები

2021 წლის პირველი იანვრის მდგომარეობით

№	რესურსი	ზომის ერთეული	რაოდენობა	მათ შორის		შენიშვნა
				გამოყენებული %	გამოყენებადი %	
1	მიწის ფონდი	ათასი/ ჰა	290	27	40	
	სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწა	ათასი/ ჰა	72.9	25.1	100	
2	სახ. სათ. სავარგული	ათასი/ ჰა	25.1	38	100	
4	ტყის ფონდი	ჰა	150.1	7	45	გამოყენებულ ტყის ფონდში იგულისხმება , ეროვნული პარკების, ველური საკვები პროდუქციის მოპოვების და სხვ დანიშნულების ტყის ნაწილი
6	მსხვილი რქ. პირუტყვი	ათასი სული	55.1			შენიშვნა მნიშვნელოვანი კლება
7	მდინარეების სამწლიური ხარჯი	მ3/წმ	373.5			
8	დადგმული ჰესების სიმძლავრე	მვტ	200	75	100	
9	მშენებარე და დაპროექტებული ჰესების სიმძლავრე	მვტ	190	0	100	

10	მინერალური წყლების დებეტი	ტ/დღე-ღამეში	1348	5	100	
11	მოსაპირკეთებელი ქვების მარაგი	მლნ/მ3	21.41	14	90	დიდი ნაწილი ჩამოწერილია
12	სამშენებლო ინერტული მასალების დებეტი	მლნ/მ3	77.3	60	100	
13	ძვირფასი ლითონების მარაგი	მლნ/მ3	111.64	5	100	მარაგები დამტკიცებულია 1955-1970 წწ. ნაწილი ჩამოწერილია
14	საკურორტო ობიექტები	ერთეული	16	90	100	
15	შრომისუნარიანი მოსახლეობა	ათასი კაცი	155.1	46.9	90	
16	საგანმანათლებლო დაწესებულებები	ერთეული	253			
17	უმაღლესი სასწავლებლები.	ერთეული	9			3 სახელმწიფო, 6 კერძო

წყარო: შედგენილია ავტორის მიერ;

სავსებით ვეთანხმებით ქართველი მეცნიერ-ეკონომისტების: ი. მესხიას, ე. ბარათაშვილის, ნ. ჭითანავას, რ. მანველიძის, ნ. ჩიხლაძის, ლ. ჩიქავას, ვლ. პაპავას, ნ. გრძელიშვილის, ბ. ჭიჭინაძის ნაშრომებსა და სამეცნიერო სტატიებში გამოთქმულ შეხედულებებს, რომ მუნიციპალიტეტების ეკონომიკური მდგრადობის, საინვესტიციო მდგომარეობის გაუმჯობესების და კონკურენტუნარიანობის ზრდის საფუძველს წარმოადგენს მუნიციპალიტეტებში არსებული მდიდარი სამეწარმეო შესაძლებლობების, სარესურსო პოტენციალის ეფექტური და ეფექტიანი გამოყენება.

ყურადღება უნდა გამახვილდეს რეგიონში შექმნილი დამატებითი ღირებულების მაჩვენებლის ზრდაზე. ამ ეტაპზე განსაკუთრებით აქტუალურია ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქტის წარმოება, სასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველყოფა, რაც ადგილობრივი პროდუქციით მკვიდრი მოსახლეობის დაკმაყოფილებას უზრუნველყოფს.

არსებულ მდგომარეობას კიდევ უფრო ართულებს ის, რომ ცენტრალური ხელისუფლების მიერ ამ ეტაპისათვის არ არის შედგენილი ერთიანი მეთოდოლოგია, რომელიც შესაბამისი ინდიკატორების გამოყენებით უზრუნველყოფს რეგიონის ეკონომიკური პოტენციალის გაზომვას.

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მუნიციპალიტეტებში არსებული მდიდარი შრომითი, ბუნებრივი, ტრადიციული და ინოვაციური რესურსი მაქსიმალურად

უნდა იქნას გამოყენებული შესაბამისი მუნიციპალიტეტის სოციალურ-ეკონომიკური გეგმის შედგენისას. განსაკუთრებით ყურადღება უნდა მიექცეს აჭარის მაღალმთიან მუნიციპალიტეტებში (ხულო, ქედა, შუახევი) არსებულ გამოუყენებელ პოტენციალს.

ქედის მუნიციპალიტეტი გამოირჩევა ისეთი ტრადიციული დარგების განვითარებით როგორებიცაა: მეთამბაქოება, მევენახეობა, მებაღჩეობა. გამომდინარე იქიდან, რომ როგორც საქართველოს ასევე უცხოეთის ბაზარზე დიდი მოთხოვნილებაა ეკოლოგიურად სუფთა თამბაქოზე, სავსებით შესაძლებელია ამ დარგის განვითარებისათვის ქედის მუნიციპალიტეტის მერიამ განახორციელოს შესაბამისი ქმედითი ღონისძიებები. გატარებული ღონისძიების შედეგად გაიზრდება დასაქმება და ადგილობრივ და უცხოურ ბაზარს მიეწოდება მაღალი ხარისხის თამბაქო. მნიშვნელოვანი პოტენციალია ასევე ხილ-ბოსტნეულის მოყვანა-რეალიზაციის მიმართულებითაც. ადგილობრივი მუნიციპალიტეტებმა, შესაბამისი საგზაო ინფრასტრუქტურის მოწესრიგებასთან ერთად, უნდა იზრუნონ მოწეული პროდუქციის გასაღების ბაზრების მოძიებასა და პროდუქციის შესანახი საცავების მოწყობაზე, რაც მნიშვნელოვანი წინგადადგმული ნაბიჯი იქნება დასაქმების და პროდუქციის რეალიზების მიმართულებით.

შუახევის მუნიციპალიტეტი ასევე გამოირჩევა მაღალი ხარისხის თამბაქოსა და მეცხოველეობის პროდუქტების წარმოებით. აქ მოჰყავთ კარტოფილი, ნიგოზი, სიმინდი, კენკროვანი მცენარეები. მუნიციპალიტეტის მდიდარია სასარგებლო წიაღისეულით. სამშენებლო ქვის საბადოებით, მინერალური წყლებით. ამ მხრივ შეგვიძლია გამოვყოთ ალუმინის, გაბროს, სანალიის, ბრილის სააგურე თიხის საბადოები. ასევე დღვანის, ბოგილის, გუდნის, ნიგაზეულის და სხვა მინერალური წყლის საბადოები. მუნიციპალიტეტი გამოირჩევა ისეთი მნიშვნელოვანი სასარგებლო რესურსებით, როგორებიცაა გოგირდწყალბადის თერმული წყლები, რომელთა ტემპერატურა 30 °C-ს აღწევს. მუნიციპალიტეტი მდიდარია ასევე რეკრეაციული რესურსით. შუახევის ტერიტორიაზე ჩაედინება მდინარეები: აჭარისწყალი, ტბეთისწყალი, ჭვანისწყალი, ჩირუხის წყალი, სანალიის წყალი. ზოგიერთ მათგანზე აგებულია ჰიდროელექტროსადგური.

ხულოს მუნიციპალიტეტი გამოირჩევა ისეთი ტრადიციული დარგის განვითარებით, როგორიცაა მეცხოველეობა. განვითარებულია ასევე მებაღჩეობა და

მეხილეობა. მუნიციპალიტეტი მდიდარია მინერალური წყლების რესურსებით. ისეთებით როგორებიცაა: ყინჩაურის, დანისპარაულის, წაბლანის, ხიხამირის რესურსი. არსებობს ასევე თერმული წყლებიც, რომელთა გოგირდწყალბადიანი წყლის ტემპერატურა თითქმის ცელსიუსით 35 გრადუსია. მუნიციპალიტეტი მდიდარია რეკრეაციული რესურსებით. აქ ჩამოედინება მდინარეები: აჭარისწყალი, სხალთისწყალი, ღორჯომისწყალი. არის მრავალი წყარო.

წარმოდგენილი ბუნებრივი და რეკრეაციული რესურსების ანალიზის საფუძველზე შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ აჭარის მაღალმთიან მუნიციპალიტეტებში (ქედა, შუახევი, ხულო) მუნიციპალური ეკონომიკური განვითარების გეგმით მოხდება არსებული მდიდარი ადგილობრივი პოტენციალის ეფექტიანი და ეფექტური გამოყენება. შედეგად კი მუნიციპალიტეტებში მნიშვნელოვნად გაუმჯობესდება ბიზნესგარემო, გაიზრდება დასაქმება და რეგიონი მიმზიდველი გახდება ქართველი და უცხოელი ინვესტორებისათვის.

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკა თავისი ეკონომიკური პოტენციალის თვალსაზრისით სწრაფად განვითარებად რეგიონს წარმოადგენს. რეგიონის ეკონომიკის ძირითად მიმართულებებია: ტურიზმი, დამამუშავებელი მრეწველობა, მშენებლობა, ენერგეტიკა და სოფლის მეურნეობა. საჭიროა აღინიშნოს, რომ ქობულეთის მუნიციპალიტეტში არსებობს მდიდარი შესაძლებლობები ტურიზმის შემდეგი მიმართულებების განვითარებისა: ა) შემეცნებითი ტურიზმი; ბ) ეკოტურიზმი; გ) სასოფლო და აგრორული ტურიზმი; დ) სამთო ტურიზმი; ე) საცხენოსნო ტურიზმი; ვ) სამკურნალო ტურიზმი.

მუნიციპალიტეტში კარგადაა განვითარებული სასოფლო-სამეურნეო ნედლეულის გადამამუშავებელი მრეწველობა, მათ შორის: ხილის, ბოსტნეულის, ჩაის და სუბტროპიკული კულტურების მოყვანა-გადამამუშავება. ქობულეთი ფლობს აჭარის რეგიონის სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების თითქმის 45%-ს. მუნიციპალიტეტში მრავლადაა დაცული ტერიტორიები და ეროვნული პარკები. 2015-2020 წლებში ქობულეთის მუნიციპალიტეტის საწარმოთა ბრუნვის წილი აჭარის საწარმოთა ბრუნვის დაახლოებით 6% - ის ფარგლებში მერყეობდა, ხოლო დასაქმებულთა რაოდენობა რეგიონში დასაქმებულთა - 9%-ს აღწევს. მუნიციპალიტეტში

წარმოებული პროდუქცია გადის ექსპორტზე როგორც ყოფილ საბჭოთა რესპუბლიკებში, ასევე აზიის და ევროპის ქვეყნებშიც.

თავისი სპეციფიკით გამოირჩევა ასევე ქედის მუნიციპალიტეტიც. 2015-2020 წლებში ქედის მუნიციპალიტეტის საწარმოთა ბრუნვის წილი აჭარის საწარმოთა ბრუნვის დაახლოებით 0.4%-ს შეადგენდა. დასაქმებულთა რაოდენობა კი რეგიონში დასაქმებულთა 1.2 %-ს შეადგენს. აღსანიშნავია, რომ მუნიციპალიტეტის მოსახლეობის 80 % სოფლის მეურნეობაშია დასაქმებული. საქმიანობის ძირითად სახეს წარმოადგენს: მეთევზეობა, ბოსტნეულის წარმოება.

მნიშვნელოვანია, კერძო სექტორის, სახელმწიფო სტრუქტურებისა და საერთაშორისო ორგანიზაციების თანამშრომლობა სარესურსო პოტენციალის მაქსიმალურად რეალიზების მიზნით.

თანამშრომლობის ერთ-ერთი მაგალითია 2017 წელს ქედის მუნიციპალიტეტში ევროკავშირის ENPARD პროგრამის ფარგლებში პროექტის - „ქედის მუნიციპალიტეტის ადგილობრივი რესურსებისა და პოტენციალის ოპტიმალური გამოყენება სოფლის განვითარებისთვის“ დამტკიცება. პროექტის მიზნად განისაზღვრა ადგილობრივი ეკონომიკური საქმიანობის დივერსიფიკაცია, ინვესტიციების მოზიდვა, კონკურენტული სასოფლო-სამეურნეო და გარემოსდაცვითი პროექტების რეალიზების ხელშეწყობა. ასევე, მუნიციპალიტეტის ეკონომიკური განვითარების პოტენციალის გაძლიერება და ადგილობრივი შესაძლებლობების მაქსიმალურად ეფექტური და ეფექტიანი გამოყენება. აღნიშნული პროექტი ხორციელდება შემდეგ ორგანიზაციებთან პარტნიორობით:

- საქართველოს სტრატეგიული კვლევებისა და განვითარების ცენტრი (CSRDG);
- დემოკრატიის ინსტიტუტი (IOD);
- ავსტრიის რეგიონული კვლევებისა და სივრცითი დაგეგმარების ინსტიტუტი (OIR).

ქობულეთის მუნიციპალიტეტის სოფელ გვარაში მოქმედმა ფერმერმა აჭარის სოფლის მეურნეობის სამინისტროს „დანერგე მომავლის“ ფარგლებში 1 ჰა-ზე გააშენა ლურჯი მოცვი. მას დაუფინანსდა 32000 ძირი ლურჯი მოცვის ნერგის შექმნა. მიღებული პროდუქცია დიდი მოთხოვნილებით სარგებლობს ადგილობრივ და რეგიონულ დონეზე. სულ მეურნეობაში დასაქმებულია 50 ადამიანი.

ქედის მუნიციპალიტეტში არსებობს მშრალი ხილის გადამამუშავებელი საწარმო. საწარმოში ხდება სხვადასხვა სახის მშრალი ხილის დამუშავება, დაფასოება და შესაბამისი შეფუთვის შემდეგ პროდუქციის ბაზარზე გატანა. საწარმო აჭარის სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მიერ არსებული პროგრამის ფარგლებში 100 000 ლარით დაფინანსდა. მეურნეობაში დასაქმებულია 40 ადამიანი. საჭიროა აღინიშნოს, რომ ანალოგიური, ოღონდ მცირე მოცულობის, აგრარული მეურნეობები არსებობს ხელვაჩაურის, ხულოს, შუახევის და ქედის მუნიციპალიტეტებშიც.

აღნიშნული ორგანიზაციების ჩართულობით და მათი გამოცდილების გაზიარებით მიზნად იქნა დასახული ქედის სოფლის მეურნეობის განვითარების სტრატეგიის შემუშავება. სოფლად არსებული ეკონომიკური და საინვესტიციო შესაძლებლობების გაძლიერება, ინკლუზიური ეკონომიკური ზრდის და დასაქმების ხელშემწყობი ღონისძიებების გატარება. ასევე განისაზღვრა დასაქმების ახალი შესაძლებლობების შემქმნელი მდგრადი პროექტების იდენტიფიცირება, ინოვაციური პროექტების დაფინანსება და განხორციელება, ქედის მარკეტინგული და საკომუნიკაციო სტრატეგიის შემუშავება. მიუხედავად იმისა, რომ თანამშრომლობის ფარგლებში მნიშვნელოვანი პროექტების განხორციელება იქნა დაგეგმილი, საბოლოო მიზანი მიღწეული მაინც ვერ იქნა, რაც კიდევ ერთხელ აყენებს დღის წესრიგში ქედის მუნიციპალიტეტის წარმომადგენლობითი (საკრებულო) და აღმასრულებელი ორგანოების (მერია) გააქტიურების აუცილებლობას, საჯარო და კერძო თანამშრომლობის ფარგლებში მუნიციპალიტეტის სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესების უზრუნველსაყოფად.

ზემოთ აღნიშნული საკითხების გათვალისწინებით, საქართველოს 2022-2030 წლების განვითარების გეგმის, აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ფინანსთა და ეკონომიკის სამინისტროს საპროგნოზო მონაცემების, ასევე აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მუნიციპალიტეტების სტრატეგიული განვითარების გეგმებისა და განხილული სტატისტიკური ინფორმაციის საფუძველზე წარმოვადგენთ მონაცემებს აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მუნიციპალიტეტების, მიმდინარე და ჩვენ მიერ პროგნოზირებადი სამომავლო ეკონომიკური მაჩვენებლების შესახებ:

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მუნიციპალიტეტების მიმდინარე და საპროგნოზო
ეკონომიკური მაჩვენებლები
2020-2028 წლებში

მუნიციპალიტეტი	წწ	მაჩვენებ.					2020-2028 წლების ეკონომიკური მაჩვენებლების შედარებითი სხვაობა %
		რეგისტრირებულ საწარმოთა რაოდენობა (ერთეული)	ინვესტიციები (მლნ აშშ დოლარი)	საბიუჯეტო შემოსავლები წლიურად, ერთ სულზე (ლარი)	დასაქმებულთა რაოდენობა. (ათასი კაცი)	აჭარის ა.რ. შექმნილი მთლიანი შიდა პროდუქტი. საბაზისო ფასებში. (მლნ.ლარი)	
ბათუმი	2020	10520	92.3	936	60850	2350	(+)50%
	2025	12400	225	1560	63766	3525	
	2028	13500	405	1950	68595	7050	
ქობულეთი	2020	2480	21	492	25920	1025	(+)50%
	2025	2860	31.5	750	26830	1537.5	
	2028	3150	82.3	980	29245	3075	
ხელვაჩაური	2020	2440	10.9	363	19440	750	(+)50%
	2025	2870	20.1	520.5	19860	1125	
	2028	3170	42.3	750	22550	2250	
ქედა	2020	485	2.9	694	5950	300	(+)65%
	2025	660	2.9	1200	7950	450	
	2028	860	11.9	1650	8890	900	
შუახევი	2020	440	2.9	687	5504	200	(+)65%
	2025	640	6.1	970	6450	300	
	2028	790	9.5	1440	7250	600	
ხულო	2020	860	2.7	435	9542	375	(+)65%
	2025	1150	5.9	690	12280	562.5	
	2028	1420	11.9	1200	14500	1125	

წყარო: შედგენილია ავტორის მიერ სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემებზე დაყრდნობით

ბათუმის მუნიციპალიტეტის შემთხვევაში 2028 წლისათვის მოსალოდნელია ინვესტიციების რაოდენობის ზრდა 405 მლნ ამერიკულ დოლარამდე. ანალოგიური მონაცემი ქობულეთის მუნიციპალიტეტისათვის შეადგენს 82 მლნ ამერიკულ დოლარს, ხელვაჩაურის მუნიციპალიტეტისათვის - 43 მლნ. ამერიკულ დოლარს, ქედისთვის - 12 მლნ. ამერიკულ დოლარს, შუახევისთვის - 9 მლნ. ამერიკულ დოლარს და ხულოს მუნიციპალიტეტისათვის - 12 მლნ.ამერიკულ დოლარს. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების შემოდინების ასეთი ზრდა დადებითად

ასახებ მუნიციპალიტეტებში ახალი სამუშაო ადგილების შექმნაზე და საერთო სამეწარმეო გარემოს გაუმჯობესებაზე.

მოწინავე მეთოდების გამოყენებაზე დამყარებული და ადგილობრივ სპეციფიკას მორგებული რეფორმა ზრდის მუნიციპალიტეტის როგორც სამეწარმეო შესაძლებლობებს, ასევე მის საინვესტიციო მიმზიდველობას. სწორედ მუნიციპალიტეტის საინვესტიციო მიმზიდველობის ამაღლების, საწარმოო პოტენციალის ეფექტურად გამოყენების და ბიზნესის მართვისა და რეგულირების გაუმჯობესების მექანიზმებია განხილული დისერტაციის მესამე თავში: „მუნიციპალიტეტის მდგრადობა, როგორც საინვესტიციო მიმზიდველობის მთავარი ფაქტორი. საწარმო პოტენციალის გამოყენების ეფექტურობის ამაღლების შესაძლებლობები და შეფასების მიდგომები“.

რეგიონული საინვესტიციო საქმიანობის სამეურნეო მექანიზმი შეიძლება წარმოდგენილ იყოს როგორც საინვესტიციო საქმიანობის ორგანიზაციის, ეკონომიკური ფორმების, მეთოდებისა და ხერხების სისტემა, სახელმწიფოს მიერ რეგლამენტირებული საინვესტიციო პროცესის მონაწილეების ურთიერთობებისა და ურთიერთკავშირის ერთიანობა, რომლებიც მის მაღალ ეფექტიანობას, უწყვეტობასა და საგარეო პირობებისგან შედარებით დამოუკიდებლობას უზრუნველყოფენ. ჩვენი აზრით, საინვესტიციო პროცესების მთლიან ციკლში უნდა გამოვყოთ სამი ეტაპი:

1. საინვესტიციო პროცესის მატერიალურ-ტექნიკურ ბაზაზე ზემოქმედების ფორმები, მეთოდები და ინსტრუმენტები;
2. ინვესტირების პროცესის მეთოდები და ხერხები, რომლებიც ქმნის სოციალურ-ეკონომიკურ ურთიერთობებს;
3. რეგიონის მმართველი ორგანოებისა და საინვესტიციო ინფრასტრუქტურის ობიექტების მუშაობის ორგანიზაციის ფორმები, ინვესტირების პროცესების შეთანხმებული ურთიერთობის რეგლამენტები.

რეგიონული საინვესტიციო პოლიტიკის სწორად განსაზღვრაზეა დამოკიდებული იმ პრიორიტეტების იდენტიფიცირება და არსებული ეკონომიკური პოტენციალის მოქმედებაში მოყვანა, რომელმაც უნდა შეასრულოს კატალიზატორის როლი რეგიონის საერთო სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესების მიმართულებით. საინვესტიციო გეგმის შემუშავებისას მაქსიმალურად უნდა იქნეს

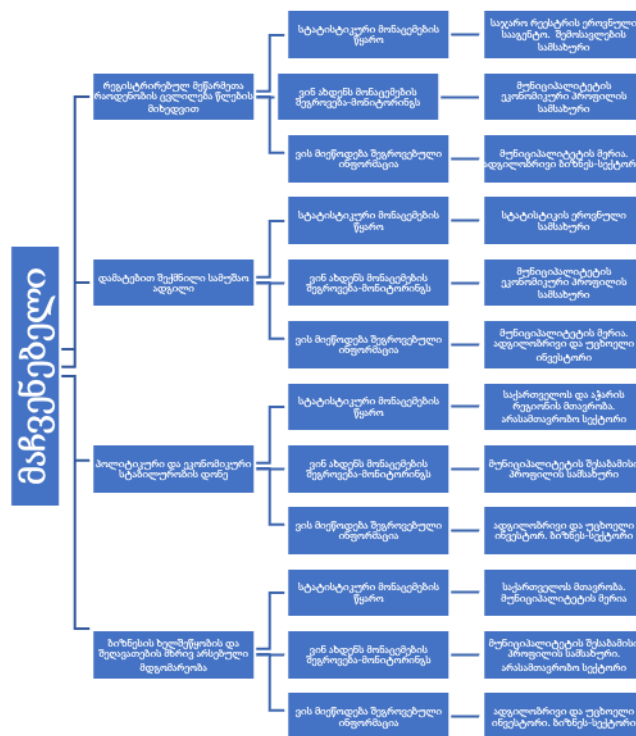
გათვალისწინებული მუნიციპალიტეტის სამეწარმეო შესაძლებლობები, ინოვაციური დარგების განვითარების აუცილებლობა და თანამედროვე ტექნოლოგიური მიღწევების ადგილზე დანერგვის შესაძლებლობები.

გამომდინარე იქედან, რომ თანამედროვე პირობებში რეგიონები მნიშვნელოვანი გამოწვევების წინაშე დგანან, აუცილებელია ინოვაციური ხედვების დანერგვა. რეგიონებსა და მუნიციპალიტეტებში განვითარების მუდმივად ზრდადი გამოწვევებისა და მათთან დაკავშირებული მუნიციპალური ამოცანების გადასაჭრელად, საჭიროა ფინანსური და ადამიანური რესურსების გაერთიანება, ეკონომიკური და კომერციული დიპლომატიის ცალკეული ელემენტების გამოყენება, სახელმწიფო და კერძო სექტორების ინტეგრაცია.

ჩვენი აზრით, რეგიონის საინვესტიციო მდგომარეობის და ეკონომიკური მდგრადობის შეფასების მიზნით აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მუნიციპალიტეტებში საჭიროა ქვემოთ მოცემული პარამეტრების შესწავლა და ანალიზი:

სქემა №1

აჭარის საინვესტიციო და ეკონომიკური მდგრადობის შეფასების კრიტერიუმები

წყარო: შედგენილია ავტორის მიერ

რეგიონის საინვესტიციო მიმზიდველობის გაზრდის კუთხით უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება მუნიციპალიტეტების მაკროეკონომიკურ მდგომარეობას.

სწორედ ამისათვის არის საჭირო გამოიყოს მიმზიდველობის შეფასების კრიტერიუმები.

რეგიონის საინვესტიციო მიმზიდველობის შეფასებისათვის გამოიყენება შემდეგი მახასიათებლები:

1) გეოგრაფიული; ტერიტორიის ზომა, ბუნებრივი პირობები, ინდუსტრიული ცენტრისგან დაშორება, სხვა რეგიონებთან სატრანსპორტო კავშირის არსებობა და ა.შ;

2) ბუნებრივი რესურსების: წყლის, მინერალური ნედლეულის, მიწის არსებობა;

3) სოციალურ-დემოგრაფიული: მოსახლეობის რაოდენობა, სიმჭიდროვე, დასაქმება, ინტელექტუალური რესურსები, მუშახელის მიგრაცია, ცხოვრების დონე და ა.შ;

4) ეკონომიკური: ტერიტორიის ეკონომიკური განვითარების დონე, ფისკალური პოლიტიკა, რეგიონული ბაზრის მდგომარეობა და ა.შ;

5) ეკოლოგიური: გარემოს დაბინძურების პარამეტრები, ბუნების დაცვის ღონისძიებებზე დანახარჯები;

6) პოლიტიკური: პოლიტიკური სიტუაცია რეგიონში, სოციალური დაძაბულობა, მმართველობის დონეები და ა.შ;

7) საკანონმდებლო: კანონები და კანონქვემდებარე აქტები, რომლებიც ზრდიან მუნიციპალიტეტების დამოუკიდებლობის ხარისხს, ამაღლებენ საინვესტიციო მიმზიდველობას.

ამასთან არის საკითხები, რომლებიც აფერხებს რეგიონის საინვესტიციო პოტენციალს, რაც შესაბამისად საბოლოოდ რეგიონის განვითარებაზე აისახება.

ჩვენი აზრით, აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში შესაძლებელია გამოვეყნოთ ისეთი მნიშვნელოვანი ფაქტორები, რომლებიც მნიშვნელოვნად აუარესებს ადგილობრივ ბიზნესგარემოს და საინვესტიციო მიმზიდველობის ზრდას უშლის ხელს, რაც საბოლოოდ უარყოფითად აისახება რეგიონის ეკონომიკის მდგრად განვითარებაზე.

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ეკონომიკურ მდგრადობაზე მოქმედი უარყოფითი ფაქტორები

მოქმედი ფაქტორები	ვინ ახდენს პრობლემის იდენტიფიცირებას	ვინ უნდა მოახდინოს პრობლემის გადაწყვეტა	სექტორები რომელზეც მოქმედებს ეს ფაქტორი უარყოფითად
ბიზნესის კეთების და ინვესტიციების მოზიდვის მიმართულებით არსებული პრობლემები	არასამთავრობო სექტორი. კვლევითი ორგანიზაციები. სამეცნიერო წრეები	პარლამენტი. აჭარის უმაღლესი საბჭო და მთავრობა. ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო. მუნიციპალიტეტი	ბიზნეს-აქტივობაზე. სამუშაო ადგილების შექმნაზე. ინვესტიციების მოზიდვაზე
არასტაბილური (ხშირ შემთხვევაში არაკვალიფიციური) საჯარო სამსახური	არასამთავრობო სექტორი. კვლევითი ორგანიზაციები. სამეცნიერო წრეები. ადგილობრივი მოსახლეობა	პარლამენტი. საქართველოს მთავრობა. მუნიციპალიტეტი	მუნიციპალურ გადაწყვეტილებებზე. ადგილობრივი განვითარების გეგმით გათვალისწინებული აქტივობების განხორციელებაზე
არასტაბილური პოლიტიკური და ეკონომიკური მდგრადობა	ადგილობრივი და საერთაშორისო კვლევითი ორგანიზაციები	პარლამენტი. საქართველოს მთავრობა. მუნიციპალიტეტი	ინვესტიციების მოზიდვაზე. რეგიონის კონკურენტუნარიანობაზე
კანონმდებლობის ხშირი ცვლილება	არასამთავრობო სექტორი. კვლევითი ორგანიზაციები. სამეცნიერო წრეები	პარლამენტი. საქართველოს მთავრობა. მუნიციპალიტეტი	ბიზნეს-სექტორზე. ინვესტორებზე. მუნიციპალიტეტის სტრატეგიული განვითარების გეგმის შესრულებაზე
რეგიონის მუნიციპალიტეტების ცნობადობის დაბალი დონე	არასამთავრობო სექტორი. კვლევითი ორგანიზაციები. სამეცნიერო წრეები. საერთაშორისო ორგანიზაციები	რეგიონის მთავრობა. მუნიციპალიტეტი	ინვესტიციების მოზიდვაზე. სამუშაო ადგილების შექმნაზე. კონკურენტუნარიანობის ზრდაზე.
რეგიონის მუნიციპალიტეტების საბიუჯეტო-საფინანსო დამოუკიდებლობის დაბალი დონე	არასამთავრობო სექტორი. კვლევითი ორგანიზაციები. სამეცნიერო წრეები. ადგილობრივი მოსახლეობა	საქართველოს პარლამენტი და მთავრობა. მუნიციპალიტეტი	მუნიციპალიტეტის საკუთარი უფლებამოსილებების შესრულებაზე. რეგიონის განვითარების გეგმების შესრულებაზე. მუნიციპალიტეტისათვის საჭირო სხვადასხვა აქტივობების დაფინანსებაზე

წყარო: შედგენილია ავტორის მიერ

მსოფლიო პანდემიის პირობებში კიდევ უფრო იზრდება რეგიონის და მათ შორის მუნიციპალიტეტის როლი და ფუნქცია. აჭარის მუნიციპალიტეტ(ებ)ის საწარმოო პოტენციალის გამოყენების და მისი ეფექტურობის ამაღლების მიზნით ჩვენი აზრით ხელისუფლების დონეების მიხედვით უნდა გადაიდგას ნაბიჯები შემდეგი მიმართულებით

ცენტრალური ხელისუფლების მიერ:

- ცვლილებები შევიდეს „საგადასახადო“ და საბიუჯეტო კოდექსებში, გადასახადების პროცენტული ანარიცხების ტერიტორიულ ორგანოებში გადანაწილების პრინციპების შეცვლის მიზნით (საშემოსავლო გადასახადის სულ მცირე 80 % და მოგების გადასახადის 50 % უნდა დარჩეს ტერიტორიული ერთეულების ბიუჯეტში);
- შეიცვალოს მეწარმეთა დაბეგვრის დღეს არსებული სისტემა. კერძოდ: გაიზარდოს დღგ-ით დასაბეგრი ბრუნვა, დღეს არსებული 100 000 ლარიანი ზღვარი გაიზარდოს 500 000 ლარამდე, აღნიშნული მიდგომა მნიშვნელოვნად გაზრდის გადამხდელთა კანონმორჩილების ხარისხს და მნიშვნელოვნად შემცირდება გადასახადისგან თავის არიდების ფაქტები;
- შემუშავდეს მცირე და საშუალო მეწარმეთა განვითარების და ხელშეწყობის „ეროვნული დოქტრინა“ (განისაზღვროს ეკონომიკის იმ სფეროების ჩამონათვალი, რომელთა განვითარება რეგიონის სპეციფიკიდან და პოტენციალიდან გამომდინარე საჭიროებს საკანონმდებლო ცვლილებებს და შესაბამის შეღავათებს);
- მოსახლეობის სურსათით შეუფერხებლად მიწოდების მიზნით შემუშავდეს კანონი „სასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველყოფის შესახებ“, რომლის დროსაც გათვალისწინებული იქნება მცირე და საშუალო ბიზნესის ინტერესები (აღნიშნული კანონის მიღების შემდეგ რეგიონმა უნდა უზრუნველყოს ადგილობრივი მოსახლეობის სურსათით დაკმაყოფილება სულ მცირე 70 %-ის ფარგლებში);
- შევიდეს ცვლილება კანონში „ინვესტიციების მხარდაჭერის შესახებ“ მუნიციპალიტეტებში საინვესტიციო მიმზიდველობის გაზრდის მიზნით (მუნიციპალიტეტებს უნდა გაეზარდოთ საკანონმდებლო უფლებამოსილება ინვესტიციების მოზიდვის და ეკონომიკის იმ დარგებში განთავსების მიმართულებით, რომლებიც სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია რეგიონის მდგრადი ეკონომიკური განვითარებისათვის);
- მცირე და საშუალო ბიზნესის ხელშეწყობის მიზნით მთავრობამ ეროვნულ ბანკთან ერთად დაარეგულიროს სასესხო რეგულაციები. მცირე და საშუალო ბიზნესზე გაცემული სესხები უნდა იყოს დაბალპროცენტიანი (1-3 % წლიური) გრძელვადიანი (10 წელი და ზემოთ) და საშეღავათო (4 წლამდე ძირი და

პროცენტის თანხის არგადახდა). სესხების გაცემისას გათვალისწინებულ უნდა იქნეს აღნიშნული ბიზნეს-საქმიანობის განხორციელების ადგილმდებარეობა.

- ცენტრალურმა მთავრობამ შეცვალოს ეკონომიკის მართვის დღეს არსებული მანკიერი სისტემა. დამკვიდრებულ უნდა იქნეს ეკონომიკის რეგულირების ისეთი სისტემა, რომელიც მაქსიმალურად ეფექტიანად და ეფექტურად გამოიყენებს ქვეყანაში არსებულ რესურსებს (ადამიანური, ფინანსური, ბუნებრივი, გეოგრაფიული, ინტელექტუალური) და ორიენტირებული იქნება მოსახლეობის კეთილდღეობის სისტემატურ ზრდაზე.

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მთავრობის მიერ:

- ავტონომიური რესპუბლიკის რესპუბლიკურ ბიუჯეტებში მაქსიმალურად იქნეს გათვალისწინებული ფინანსური რესურსი, რეგიონის მცირე და საშუალო ბიზნესის ხელშეწყობის და შესაბამისი დაფინანსების გაზრდის მიმართულებით;

- აჭარის ავტონომიურმა რესპუბლიკამ მაქსიმალურად გამოიყენოს დამეგობრებული სხვადასხვა (განსაკუთრებით განვითარებული ქვეყნების) ქვეყნის რეგიონების (აჭარის რეგიონი დამეგობრებულია სულ უცხოეთის 10 ქვეყნის 17 რეგიონთან) გამოცდილება მცირე და საშუალო ბიზნესის შექმნის და ხელშეწყობის მიმართულებით;

- აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ფინანსთა და ეკონომიკის სამინისტროს ორგანიზებით სისტემატურად გაიმართოს რეგიონული, რესპუბლიკური და საერთაშორისო ბიზნეს-ფორუმები რეგიონის მცირე და საშუალო ბიზნესის ხელშეწყობის და მათ მიერ წარმოებული პროდუქციის პოპულარიზაციის მიზნით;

- აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ფინანსთა და ეკონომიკის სამინისტრომ გამოიყენოს კანონმდებლობით გათვალისწინებული შესაძლებლობები რეგიონში მცირე და საშუალო ბიზნესში წარმოებული პროდუქციის უცხოეთის ბაზრებზე გატანის ხელშეწყობის მიზნით;

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მუნიციპალიტეტების მიერ:

- „ადგილობრივი თვითმმართველობის კოდექსის“ მოთხოვნათა შესაბამისად მუნიციპალიტეტებმა თავიანთი კომპეტენციის ფარგლებში შეიმუშავეთ და დააფინანსონ მცირე და საშუალო ბიზნესის მხარდამჭერი პროგრამები;

- მუნიციპალიტეტებმა დამტკიცებული საშტატო ნუსხის ან დაფუძნებული შპს-ების ან ააიპ-ების ფარგლებში დააფუძნონ მცირე და საშუალო ბიზნესის ხელშეწყობის მიზნით შესაბამისი გადამზადების ცენტრები, ასევე დასაქმების ბიუროები;
- მუნიციპალიტეტებმა მაქსიმალურად გამოიყენონ უცხოეთის დამეგობრებული ქალაქების გამოცდილება მცირე და საშუალო ბიზნესის ხელშეწყობის მიზნით და ამ ქალაქების მუნიციპალიტეტებთან ერთად შეიმუშავონ ერთობლივი საინვესტიციო და მხარდამჭერი პროგრამები, რომლებიც გახდება საფუძველი ევროკავშირის თანხების აჭარის მუნიციპალიტეტებში მოზიდვისა;
- მუნიციპალიტეტებმა ადგილობრივი და მცირე ბიზნესის მცირე საგრანტო პროგრამებით დაფინანსების მიზნით მოიძიონ არასაბიუჯეტო ფინანსური რესურსი, როგორც ქვეყნის შიგნით, ასევე ქვეყნის გარეთ;
- მუნიციპალიტეტებმა გააძლიერონ მუშაობა მცირე და საშუალო ბიზნესთან დაკავშირებული სტატისტიკური ინფორმაციის მოძიების, აღრიცხვა-დამუშავების და შესაბამისი ანალიზის უზრუნველყოფის მიზნით;
- მუნიციპალიტეტებში მაქსიმალურად გაიზარდოს „საჯარო და კერძო თანამშრომლობის“ კანონის შესაბამისად ადგილობრივ ბიზნესთან ურთიერთობა. შედგეს ერთობლივი პროექტები და განხორციელდეს დაგეგმილი პროექტების მიმდინარეობის ერთობლივი მონიტორინგი, მოსახლეობის ფართო ფენების მაქსიმალური ჩართულობით;
- მუნიციპალიტეტებმა მაქსიმალურად გამოიყენონ „ინოვაციების შესახებ“ საქართველოს კანონით გათვალისწინებული შესაძლებლობები, ინტელექტუალური საკუთრების, ტექნოლოგიების დანერგვის და ექსპორტის ხელშეწყობის, ასევე მოწინავე ტექნოლოგიების ეკონომიკის ყველა სფეროში შეღწევის და ამ სფეროთა კონკურენტუნარიანობის გაზრდის მიზნით.

მუნიციპალიტეტებში უნდა გამოიკვეთოს:

- როგორი უნდა იყოს მუნიციპალური მმართველობა?! (საჭიროა ინოვაციებზე და კრეატიულ ეკონომიკაზე ორიენტირებული მუნიციპალური პროგრამების და ბიუჯეტის შედგენა);

- როგორ ცვლილებას საჭიროებს მუნიციპალიტეტების სამსახურების დებულებები?! (დამტკიცებული საშტატო ნუსხის ფარგლებში ეკონომიკური პროფილის სამსახურებში უნდა გააქტიურდეს ინოვაციური და ინვესტიციების მოზიდვაზე ორიენტირებული მიმართულებები);

ყოველივე ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე წარმოვადგენთ ჩვენს მოსაზრებას, მუნიციპალიტეტების არსებული და ოპტიმალურად მისაღები სტრუქტურებისა, ცხრილის სახით:

სქემა №2

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მუნიციპალიტეტების მერიების არსებული და ოპტიმალურად მისაღები სტრუქტურა.

2021 წლის პირველი იანვრის მდგომარეობით

წყარო: შედგენილია ავტორის მიერ;

ზემოთ ჩამოთვლილი რეკომენდაციების განხორციელებისათვის, აჭარის მუნიციპალიტეტების ბიზნესის მართვის ერთ-ერთ მექანიზმად მივიჩნევთ ადგილობრივი ბიზნესის კრეატიული ინდუსტრიის განვითარებას. ისეთი ბიზნესპროექტების შედგენასა და რეალიზებას, სადაც წარმოებული პროდუქციისა და მომსახურების დამატებული ღირებულება იქმნება ინტელექტუალური იდეებისა და მეცნიერული მიღწევების ხარჯზე. ევროპის

განვითარებული ქვეყნებისა და აშშ-ის მუნიციპალიტეტები ეკონომიკის მდგრადი განვითარების მიზნით სწორედ ამ მეთოდს იყენებენ. აჭარის რეგიონის მუნიციპალიტეტების სპეციფიკიდან და შესაძლებლობიდან გამომდინარე, ჩვენი აზრით, კრეატიული ინდუსტრია შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს ისეთ სფეროებში, როგორებიცაა: არქიტექტურული პროექტირება, გასტრონომია, მარკეტინგი, რეკლამა, ტურიზმი, ფოტოგრაფია, კომპიუტერული უზრუნველყოფა, სხვადასხვა სახის კულტურული მიმართულების ფესტივალები და შემოქმედებითი ხელოვნება.

„საქართველოს ინოვაციებისა და ტექნოლოგიების სააგენტოს“ ხელშეწყობით აუცილებელია მცირე და საშუალო მეწარმეობის განვითარების და ახალ თანამედროვე ტექნოლოგიებზე წვდომის მიზნით შემუშავდეს ადგილობრივი სამოქმედო გეგმები. გეგმის რეალიზებისას მაქსიმალურად უნდა შეეწყოს ხელი ექპორტზე ორიენტირებული დარგების განვითარებას. ამ კუთხით შესაძლებელია გამოვიყენოთ:

ა) მეციტრუსეობა, სუბტროპიკული კულტურები;

ბ) თვითუზრუნველყოფაზე ორიენტირებული დარგები.

ბიზნესის მართვისა და რეგულირების გაუმჯობესების მიმართულებით ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მექანიზმად მივიჩნევთ ადგილობრივი სამოქალაქო სექტორის და ბიზნეს სფეროს წარმომადგენლების ინიციატივების არსებობას, რადგანაც აუცილებელია ადგილობრივი ხელისუფლების, ბიზნესის და საზოგადოების სოციალური პარტნიორობა. ამ მიმართულებით აჭარის მუნიციპალიტეტებში ბევრია გასაკეთებელი.

აუცილებელია ასევე ელექტრონული ბიზნესის გააქტიურება, რათა მათი მოგების უმეტესი წილი ფორმირებული იყოს თანამედროვე ინოვაციური და ტექნოლოგიური სიახლეების პრაქტიკაში გამოყენების ხარჯზე.

დასკვნები და რეკომენდაციები

კვლევის შედეგების გათვალისწინებით, შესაძლებელია გამოვყოთ ზოგიერთი ძირითადი მიგნება, რომლებიც ჩამოვყალიბეთ შემდეგნაირად:

1. აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მუნიციპალიტეტებს გააჩნიათ ბუნებრივი, საწარმოო და ინტელექტუალური პოტენციალი ეკონომიკის მდგრადი განვითარების, რესურსების კომერციალიზაციის, დასაქმების ეტაპობრივი გაზრდის, კონკურენტუნარიანობის ამაღლებისა და ქვეყნის ეროვნულ შემოსავალებში ხვედრითი წილის ადეკვატური მაჩვენებლის უზრუნველსაყოფად;

2. გლობალური ეკონომიკის პირობებში ის მუნიციპალიტეტები აღწევენ პოტენციალის რაციონალურ და ეფექტურ გამოყენებას, რომლებიც რესურსების, ორგანიზებული მექანიზმებისა და ტექნოლოგიის სინერგიული დამოკიდებულების საფუძვლებს ქმნიან. ამ თვალსაზრისით, ჩვენი აზრით, შესწავლილ მუნიციპალიტეტებში ჯერ კიდევ პრობლემურია ინფრასტრუქტურა, ინსტიტუციური და საინვესტიციო გარემო, საკუთრებითი ურთიერთობები, სახელმწიფო და კერძო სტრუქტურების რესურსების პარტნიორობა, ქვეყნის შიდა და გარე ეკონომიკური კავშირ-ურთიერთობები, ბიზნესის შეფასებისა და წამახალისებელი მექანიზმების დელეგირებული საკითხების მონიტორინგი;

3. საკითხის შესწავლა და ანალიზი ცხადყოფს, რომ კონკრეტული სტრატეგიის, სპეციფიკური ფაქტორების გათვალისწინების, კორპორაციული მართვის ძირითადი პრინციპების შემუშავებისა და პრაქტიკაში გამოყენების გარეშე, შეუძლებელია რესურსების ეფექტური გამოყენება, მუნიციპალური სტრუქტურების უნიფიცირებული ფუნქციონირება, ცენტრალურ და ადგილობრივ სტრუქტურებს შორის კოორდინაცია.

4. მუნიციპალიტეტებში ეკონომიკურ სექტორში ინვესტიციების მასტიმულირებელ ფაქტორებად გამოყენებული უნდა იქნეს ქვეყნის სტაბილური ეკონომიკური განვითარება, თავისუფალი და ლიბერალური საბაზრო სისტემა, გადასახადების მცირე რაოდენობა და დაბალი განაკვეთები, ბიზნესის დაწყების მარტივი პროცედურები, თავისუფალი ვაჭრობის შესაძლებლობა ევროკავშირსა და სხვა ქვეყნებთან, მიმზიდველი ეკონომიკური, სავაჭრო და პოლიტიკური კავშირები ძირითად მეზობელ პარტნიორებთან, ევრაზიულ დერეფანში ხელსაყრელი

გეოპოლიტიკური მდებარეობა, მნიშვნელოვანი აუთვისებელი ან ნაკლებად გამოყენებული ბუნებრივი რესურსები და სხვ.

5. კვლევამ აჩვენა, რომ ასევე არსებობს საინვესტიციო მიმზიდველობაზე, განსაკუთრებით უცხოურ ინვესტიციებზე წვდომის ხელშემშლელი ფაქტორები. მათ შორის, ფინანსურ რესურსებზე წვდომის დაბალი შესაძლებლობა და მაღალი საბანკო სასესხო განაკვეთები, რიგ სფეროებში სპეციალისტების დაბალი კვალიფიკაცია, მცირე ზომის ბაზრები, არასტაბილური ეროვნული ვალუტა, კონფლიქტური რეგიონები, მომხმარებლის დაბალი მსყიდველობითი უნარი, საკუთრების უფლების დაცულობის გარანტია, დაბალი დეცენტრალიზაციის დონე, ეკონომიკური ზრდის პრიორიტეტული პრობლემების ადგილზე დამოუკიდებლად გადაწყვეტის შესაძლებლობა და სხვ.

6. დასაბუთებულია აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მუნიციპალიტეტებში, განსაკუთრებით მაღალმთიან სოფლებში, ველნეს ინდუსტრიის განვითარების შესაძლებლობები. რეგიონული და ადგილობრივი თვითმმართველობების მიერ გასატარებელი ღონისძიებები და მექანიზმები აღნიშნული ინსტრუმენტების ჰარმონიული ფუნქციონირებისათვის (კურორტები, მტკნარი და მინერალური წყლები, სამკურნალო ველური მცენარეები, ეკოლოგიურად სუფთა ხილი და ბოსტნეული, განსაკუთრებული ფლორა და ფაუნა და სხვ.).

7. დასაბუთებულია მუნიციპალიტეტების სოციალურ-ეკონომიკური რესურსების ტერიტორიული და გეოგრაფიული თავისებურებებით გამოწვეული წინააღმდეგობების დასაძლევად, მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარებისათვის რეგიონული კლასტერების ფორმირების შესაძლებლობები და უპირატესობები;

8. ჩამოყალიბებულია სპეციალიზებული საწარმოების კლასტერიზაციის და ინტეგრაციის სახელმწიფო ხელშემწყობი მექანიზმები, რეგიონთაშორისი განვითარების სინერგიული ეფექტის გაძლიერების შესაძლებლობები;

9. დადგენილია, რომ რეგიონისა და მუნიციპალიტეტის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარება უნდა ემსახუროდეს მიზნობრივი, კომპლექსური სახელმწიფო და კერძო რესურსების ინტეგრაციული პროგრამების შედგენას. ეს პროგრამები და მათი განხორციელების მექანიზმები უნდა წარმოადგენდეს განსაზღვრულ მიზანს, სამართლებრივ ბაზას, რესურსების არსებულ პოტენციალს,

ეროვნულ ინტერესებს დაფუძნებულ, კონკრეტული ტერიტორიული ერთეულის ეკონომიკის მართვის სტრატეგიას.

10. ადგილობრივ თვითმმართველობაში კაპიტალის, ინვესტიციების ეფექტიანი გამოყენების და შესაბამისი მექანიზმების უზრუნველყოფი ინსტიტუციების უფლებების დელეგირება წარმატებული ბიზნესის განვითარების საფუძველია. ეს, პირველ რიგში, სტიმულს აძლევს შესაბამისი ბაზრების, საქმიანი ორგანიზაციების, ქონების შეფასების, ფასიანი ქაღალდების მიმოქცევის, რესურსების ტრანსფორმაციის საკითხების მართვას.

11. ეროვნულმა ეკონომიკებმა, მუნიციპალური პოტენციალის ეფექტურად გამოყენებით, უნდა გამოძებნონ გლობალიზაციის დინამიკური და უმტკივნეულო მექანიზმები, რომლებიც განსაკუთრებით პოსტპანდემიურ პერიოდში არ გამოიწვევენ შიდა ბაზრების დერეგულირებას;

12. მუნიციპალური ეკონომიკის მდგრადი განვითარება არ უნდა შემოიფარგლოს მხოლოდ გარემოს დაცვისა და პოტენციალის ეფექტური გამოყენებით. ამ მიმართულებით შემუშავებული მექანიზმები უნდა იყოს განხილული სისტემური მიდგომებით ისეთი რესურსების მიმართ, როგორებიცაა საფინანსო, ტექნოლოგიური, ტექნიკური, ინოვაციური, გარემოს დაცვითი და სხვ;

13. მიგვაჩნია, რომ საწარმოო პოტენციალის რაციონალური (ეფექტიანი) გამოყენებისა და ამ პროცესების მართვის შესაბამისი მექანიზმების ჩამოყალიბებისათვის, კონკრეტული ღონისძიებები და უფლება-მოვალეობები მკაფიოდ გაიმიჯნოს სახელმწიფო, რეგიონალური, მუნიციპალური და ბიზნესსტრუქტურებს შორის, კერძოდ:

სახელმწიფო სტრუქტურების მიერ:

- შესაბამისი ცვლილება უნდა შევიდეს ძლეს მოქმედ „საგადასახადო კოდექსში“, რათა მნიშვნელოვანი შეღავათები დაუწესდეს მთის პირობებში მოქმედ ბიზნესს გადასახადების განაკვეთების და შეღავათების მიმართულებით. კერძოდ: ადგილობრივი წარმოების საქონლის რეალიზაცია დაიბეგროს დღგ-ის 5 %-იანი, ხოლო იმპორტირებული საქონლის რეალიზაცია კი 15 %-იანი განაკვეთით. 1000 ლარამდე დასაბეგრი შემოსავლის მქონე მეწარმე პირების შემოსავალი დაიბეგროს საშემოსავლო გადასახადის 5 %-იანი განაკვეთით, 1000 დან 2500 ლარამდე შემოსავლის მქონე 10 %-იანი განაკვეთით, 2500 ლარიდან 5000 ლარამდე

შემოსავლის მქონე 15 %-იანი განაკვეთით, 5000 ლარიდან 10000 ლარამდე 17 %-იანი განაკვეთით, ხოლო 10000 ლარიდან ზემოთ შემოსავლის მქონე კი 20 %-იანი განაკვეთით;

- მნიშვნელოვანი ცვლილება უნდა შევიდეს დღეს მოქმედ „საბიუჯეტო კოდექსში“, რათა მუნიციპალიტეტების ბიუჯეტებში დარჩეს საშემოსავლო გადასახადის 80% და მოგების გადასახადის არანაკლებ 50 %;

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მთავრობა:

- აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ფინანსთა და ეკონომიკის სამინისტროს მიერ სისტემატურად (წელიწადში 2-ჯერ მაინც) მოეწყოს რესპუბლიკური და საერთაშორისო ბიზნესფორუმები მუნიციპალიტეტებში წარმოებული პროდუქციის პოპულარიზაციის და უცხოური ბაზრების მოძიების მიზნით. ამ მიმართულებით ავტონომიური რესპუბლიკის ბიუჯეტში გათვალისწინებული უნდა იქნეს შესაბამისი საბიუჯეტო რესურსი;

- მაქსიმალურად გამოიყენოს რეგიონთან დამეგობრებული უცხოეთის განვითარებული ქვეყნების რეგიონების გამოცდილება იქ არსებული მაღალტექნოლოგიური მიღწევების აჭარის მუნიციპალიტეტებში დანერგვის მიზნით.

- მოხდეს ინოვაციური ბიზნესის განვითარების სტიმულირება;

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მუნიციპალიტეტებმა:

- მუნიციპალური ეკონომიკის განვითარების მიზნით ხელი შეუწყონ ტრადიციული და ინოვაციური დარგების განვითარებას. არსებული კანონმდებლობის ფარგლებში მაქსიმალურად უზრუნველყონ ბიზნესის ხელშეწყობა და საქმიანობის წახალისება. კერძოდ: მუნიციპალიტეტებმა მოახდინონ ბიზნესის ქონების გადასახადით დაბეგვრის დიფერენცირების ინიცირება. ქონების გადასახადის 0.1 %-იანი განაკვეთით დაბეგრონ ის დარგები, რომელთა მიერ წარმოებული პროდუქცია გადის ექსპორტზე, ხოლო ისეთი ბიზნესით დაკავებული პირები, რომლებიც ეწევიან იმპორტირებული პროდუქციის რეალიზაციას, დაბეგრონ ქონების 1 %-იანი განაკვეთით. ანალოგიური საშეღავათო მიდგომა შესაძლებელია ასევე გამოყენებულ იქნეს ტრადიციული და ინოვაციური ბიზნესის განვითარების შემთხვევაშიც;

- წახალისონ ადგილობრივი ბიზნესის მაქსიმალური ჩართულობა სახელმწიფოს მიერ ორგანიზებულ სხვადასხვა პროექტში, როგორებიცაა: „აწარმოე საქართველოში“, „დანერგე საქართველოში“, „კანონი მაღალმთიანი რეგიონების განვითარების შესახებ“ და სხვა. ამ ჩართულობის გაზრდის მიზნით გათვალისწინებული იყოს შესაბამისი საბიუჯეტო რესურსი მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტში, რათა ბიზნესით დაკავებული პირების ცოდნის ამაღლების და შესაბამისი უნარ-ჩვევების გამომუშავების მიზნით მოწვეულ იქნეს ადგილობრივი და უცხოელი ტრენერ-სპეციალისტები;
- შეღავათები დაუწესონ ადგილობრივ ბიზნესს ადგილობრივი მოსაკრებლების შემოღებისას. კერძოდ: დამწყებ ბიზნესს შეუმციროს დაწესებული ადგილობრივი მოსაკრებელი, ან გარკვეული პერიოდის განმავლობაში საერთოდ გაათავისუფლოს ბიზნესი მოსაკრებლის გადახდისგან;
- ადგილობრივი ბიზნესის ხელშეწყობის და ახალი სამუშაო ადგილების შექმნის მიზნით მაქსიმალურად გამოიყენონ უცხოეთის დამეგობრებული ქალაქების გამოცდილება და შეადგინონ ერთობლივი ბიზნეს და საინვესტიციო პროექტები და მოახდინონ მუნიციპალიტეტებში მათი რეალიზება;
- წახალისონ ადგილობრივი საინვესტიციო საქმიანობის ხელშეწყობი ინფრასტრუქტურის განვითარება, ასევე ტურისტული ბიზნესის მაქსიმალური ხელშეწყობა და მათი წახალისება;
- ბიზნესის ხელშეწყობის და ახალი სამუშაო ადგილების შექმნის მიზნით ხელი შეუწყონ ადგილობრივი სამეცნიერო/ტექნოლოგიური პარკების, ბიზნესინკუბატორების, ბიზნესამაჩქარებლების, ტექნოლოგიების გადაცემის და ინოვაციური ცენტრების შექმნასა და ფუნქციონირებას.
სამეცნიერო, სასწავლო და კვლევითმა დაწესებულებებმა:
- ითანამშრომლონ აჭარის რეგიონის მუნიციპალიტეტებთან. რეგიონის სამეცნიერო, სასწავლო და კვლევითი დაწესებულებების მიერ გამოვლენილი სიახლეებისა და ტექნოლოგიური მიღწევების შესახებ ინფორმაცია სისტემატურად მიეწოდოს მუნიციპალიტეტებს. სამეცნიერო დაწესებულებებში, მუნიციპალიტეტებთან, ზოგადად რეგიონის ეკონომიკის და ბიზნესის განვითარებასთან დაკავშირებით შექმნილი სამეცნიერო ნაშრომების განხილვის

პროცესში მონაწილეობა მიიღოს მუნიციპალიტეტების პასუხისმგებელმა თანამდებობის პირებმა;

- მუნიციპალიტეტებთან ერთად შექმნან ისეთი ფორმატი, რომლის გამოყენებითაც მაქსიმალურად გაიზრდება სამეცნიერო დააწესებულებების ჩართულობის ხარისხი მუნიციპალიტეტებში პრიორიტეტების გამოვლენის, ადგილობრივი ბიზნესის ხელშეწყობის და სტრატეგიის დაგეგმვის საკითხებში.

სადისერტაციო ნაშრომის ძირითადი დებულებები ასახულია ჩვენ მიერ გამოქვეყნებულ ნაშრომებში :

1. I.Beridze. V. Glonti. O. Polinkevych. V.Trynchuk. Transformation of the business models in the context of achieving sustainable development. Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity; JOItmC-1191624. 2021.
2. I.Beridze, R.Manvelidze, L.Manvelidze . Certain aspects of economic transformation and urbanization in AJARA region. 2nd International Ankara Conference of Scientific research. 31.01.2020. ISBN: 978-625-7914-23-9;
3. ი.ბერიძე, რ. მანველიძე, ია მესხიძე, ლ. მანველიძე. ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობისა და ბიზნესის შეფასების მხარდამჭერი სტრატეგიები. ჟურნალი „ინოვაციური ეკონომიკა და მართვა“. 19.04.2020; <https://doi.org/10.46361/2449-2604.7.1.2020> ;
4. ი.ბერიძე, რ. მანველიძე, ლ. მანველიძე. ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობა და მხარდამჭერი სტრატეგიები. ერ. კონფერენცია: ეროვნული პროდუქციის კონკურენტუნარიანობის პრობლემები თანამედროვე პირობებში; 16.12.2019. ISBN: 978-9941-488-09-2;